

Gerçekçi sanattan yana, aydınlanma yolunda, insanın insanı sömürmediği, ayrımcılığın, ayrıcalıkların, din istismarı ve cinsiyetçi yaklaşımların olmadığı, eşitlikçi, barışıl bir dünya istiyoruz... Tarafsız değiliz...

Örgütlenen Emek Yeni Bir Dünya Kurar...

Örgütlenen Emek Yeni Bir Dünya
Kurur / 1

Örgütsüz Halk Köle Halktır
Hüray Kılıç / 2

Şafak (Roman)
Aydın Karaküçük-Şükran Ceyhan / 5

Büyük Yürüyüş (Roman)
Gülay Yeşilipek / 16

Babamın Kanatları (Sinema)
Suna Can / 19

Katılımcı Yorumları
Şükran Ceyhan / 22
Aydın Karaküçük / 22
Hüray Kılıç / 23

Konforlu Muhalefet Sineması: Sarı
Zarflar (Sinema)
Aydın Karaküçük / 23

İşçi Sınıfı ve Türkiye’de Sendikalaşma
(Deneme)
Satı İlen / 26

Haklarımızı Elde Etmek İçin İnatla
ve Kararlılıkla Mücadelemizi Büyü-
teceğiz (Sendikacılar Konuşuyor)
Aydan Çetintürk Güner / 30

Emekliler Dayanışma Sendikası
(Sendikacılar Konuşuyor)
Mahinur Şahbaz / 32

İnsanca Yaşam Haktır, Emeklinin Hak-
kı Gasp Edilemez (Dernek Tanıtım)
Şaduman Özyürek / 35

Kamu Sendikacılığının Tarihsel Gelişi-
mi ve Günümüzdeki Durumu
(Deneme)
Aydın Karaküçük / 37

Kim Olduğumuzdan Daha Çok Ne
Yaptığımız Önemli (Kitap)
Hüray Kılıç / 43

Kriz (Öykü)
Hakan Gügercinoğlu / 45

Durduramayacaklar Halkın
Coşkun Akan Selini (Müzik) / 49

“ÖRGÜTSÜZ HALK KÖLE HALKTIR.”*

Hüray KILIÇ

Gün geçtikçe ülkemizde örgütlü mücade-
lenin önemini daha iyi anlamaya başladığı-
mızı gözlemliyoruz. Bu durum uzun yıllardır
ülkemizde uygulanan neo-liberal ekonomi
politikaların bir sonucu olarak gelişti. Gü-
nümüzde yalnızca işçi sınıfı değil... Öğrenci,
öğretmen, çiftçi, toprağını, suyunu, ağacını
korumak isteyen köylü, depremde yakınları-
nı kaybedenler... Bu liste uzayıp gidiyor, ikti-
darın kolluk gücünden gördüğü baskı karşı-
sında durabilmenin, hak aramalarının ancak
birleşerek örgütlü mücadeleyle olacağını
halkımız yaşayarak kavradı. Buna en güzel
örnek yakın zamanda öğrencilerin, emekli-
lerin hak mücadelesi için sendikalaşmalarını
verebiliriz... *Artı Kültür Sanat* olarak bu sayı-
mızı örgütlü mücadeleye ayırdık.

Ülkemizde yıllarca çalıştığı işyerinde taz-
minatını alamadan patronun iki dudağı ara-
sındaki bir sözle kapının önüne konan binler-
ce işçi var. İş kazası geçiren, uzuv kaybeden,
sakat kalan, iş cinayetinde yanarak öldürülen
onlarca emekçi var... Kimse çıkıp patrona he-
sap sorabiliyor mu?

Sendikalar; çalışanların sosyal, ekonomik
hak ve çıkarlarını korumak, sorunlarını çöz-
mek amacıyla kurulmuş, bağımsız demokra-
tik kitle örgütleridir.

Türkiye’de 1947 yılında “Sendikalar Ka-
nunu”nun kabul edilmesi işçi sendikaları ile
birlikte işveren sendikalarının da kurulma-
sının yolunu açmıştır. Ancak 1950’li yıllarda
Türk ekonomisi tarıma dayandığı için sanayi
sektörü henüz gelişmemişti, çalışan işçi sa-
yısı azdı ve henüz örgütlenme ve sınıf bilinci
yoktu. Bu da sendikal hareketin büyümesi
için yeterli değildi. Zaten patronlar da sen-
dikal örgütlenmeye karşıydılar. Sendikaların
da mali açıdan yetersizlikleri de sendikaların
kurumsallaşması açısından bir engeldi.

Türkiye’de 1952 yılında farklı iş kollarından kurulan on sendikanın birleşmesiyle Türk-İş (Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu) kurulmuştur. 1967 yılında da Türk-İş’in sınıf uzlaşmacı politikalarına karşı çıkan sendikal bir ayrışmanın sonucu olarak da pek çok iş kolunu kapsayan DİSK (Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu) kurulmuştur, DİSK 12 Eylül darbesiyle kapatılmasının ardından 1992 yılında yeniden açılmıştır.

Türkiye’deki sendikalar konfederasyonlar altında örgütlenmiştir. 20 farklı iş kolunda örgütlü 227 işçi sendikası ile çok sayıda kamu görevlisi (memur) ve işveren sendikası bulunmaktadır.

1961 Anayasası sendikal hakların anayasal güvence altına alınmasını, grev ve toplu sözleşme hakkının tanınmasını sağlayan tek anayasamızdı. Daha sonraki anayasalarımız “bize bol gelen bu gömleği” daraltmış ve işçi haklarını tırpanlamıştır. 1970’li yıllara gelene kadar sanayileşmenin hız kazanmasıyla işçi sayısı artmış ve sendikalı işçi sayısı da buna bağlı olarak yükselmiştir. Bu dönemde yalnızca Türk-İş değil, farklı ideolojik çizgilerde yeni konfederasyonlar da ortaya çıkmış ve işçi hareketi daha kitlesel bir karakter kazanmıştır. Çalışma yaşamını ve temel sendikalar mevzuatını düzenleyen 274 -275 sayılı (Toplu iş sözleşmesi, grev ve Lokavt Yasası) maddelerle Sendikalar Yasası’nda değişiklik yapılır ve mecliste kabul edilir. Kanunlaşan tasarı esas olarak Türk-İş’ten DİSK’e işçi akışını önlemek için yapılmıştır. DİSK ve bağlı sendikalar yeni yasaya tepki gösterirler. 15-16 Haziran “İşçilerin Haziranı” başlamış oldu. TİP ve CHP Anaya Mahkemesine başvurdu. Anayasa Mahkemesi söz konusu yasa değişikliklerini iptal etti.

Türkiye işçi sınıfının tarihindeki en kitlesel ve önemli hak arama eylemlerinden biri 1991 tarihli Zonguldak’tan Ankara’ya Maden-İş Sendikası başkanı *Şemsi Denizler*’in liderliğindeki Büyük Madenci Yürüyüşü’dür. DİSK’in kurucularından olan, 1977 Kanlı 1 Mayıs’ın da işçilere Enternasyonal Marşını söyleten

sosyalist sendikacı *Kemal Türkler* de anımsanacak ilk isimlerden biridir. (1980 yılında faşistlerce evinin önünde katledilmiştir.)

Sendikaların çalışmasına egemenler her türlü engeli getirmiş, davalar açmış, mahkeme kapılarında sendikalar bekletilmiştir. TÖS’ün (Türkiye Öğretmenler Sendikası) TÖB-DER (Türkiye Öğretmenler Birliği Derneği) olarak derneğe evrilmesi bundandır.

Günümüzde uygulanan neo-liberal ekonomi politikalar ve özelleştirmelerle yeni sermayedarlar oluşturuldu. COVID-19 salgını sürecinde de işçi sendikalarına yönelik baskılar artış gösterdi. 1 Mayıs’lar işçilere yasaklandı. Taksim’e çıkmaları engellendi, yöneticileri gözaltına alındı. Aylarca çalışıp maaşlarını alamayan işçiler karşılarında iletişim kurabilecekleri yetkilileri bulamayınca seslerini duyurabilmek için mücadelelerini alışlagelmiş sendikacılığın dışında bağımsız sendikalarla sürdürüyorlar. Sistemin sarı sendikalarını reddettiler. İşçi eylemleri ve sendikal açıklamalarıyla alışlagelmiş sendikacılığın dışına çıkan bazı isimler kamuoyunun dikkatini çekti. Özellikle sahada işçilerle birlikte yürüttüğü çalışmalar ve yaptığı açıklamalar, onları sendikal hareket içinde öne çıkardı.

Salgına karşın fabrikalarda işçilerin çalışmaya zorlandığını sosyal medyada duyuran DİSK/Tekstil Gaziantep Bölge Temsilcisi *Mehmet Türkmen*, yerel basın tarafından hedef gösterildi ve gözaltına alındı; savcılık ifadesinin ardından serbest bırakıldı. 2021’de DİSK’teki görevine açıklama yapılmaksızın son verilen *Türkmen*, ardından Birleşik Tekstil Dokuma ve Deri İşçileri Sendikası’nı (BİR-TEK-SEN) kurdu.

Birtek-Sen başkanı *Mehmet Türkmen* uzun yıllardır işçi hakları, çalışma koşulları ve sendikal örgütlenme alanlarında aktif rol alarak Gaziantep’te aylardır ücretlerini alamadıkları gerekçesiyle eylem yapan Sırma Halı işçilerine destek oldu. Yaptığı bir basın açıklamasında ‘halkı kin ve düşmanlığa tahrik veya aşağılama’ suçlamasıyla tutuklandı.

Tutuklu kaldığı sürece zulüm gördü. Üç ay sonra serbest bırakıldı.

Madenciler deyince aklımıza 301 işçimizin öldüğü Soma geliyor... Soma Katliamı sonrası *Kamil Kartal* ile Bağımsız Maden-İş Sendikası'nın kuruluşunda yer alan *Başaran Aksu* mücadelesiyle öne çıkan bir başka sendikacı. Eskişehir'den Ankara'ya yürüyen maden işçilerinin yanındaydı. Bağımsız Maden-İş Sendikası kuruluşu öncesi Soma'da ev ev gezerek işçilerin kendi komitelerini oluşturması ve Dev Maden-Sen'de örgütlenmesi için çalışma yürütüyorlardı. 2014'te, iş cinayetinde yaşamını yitiren bir işçinin ailesinin evine taziye gittiler. Bu sırada halihazırda madenlerde örgütlü olan sendika ve işverenlerce kışkırtılan bir grubun planlı saldırısına uğradılar. Saldırı sonucu *Başaran Aksu*'nun vücudunda kırıklar oluştu, üç ay hastanede yattı. Ankara'daki maaşlarını dört aydır alamayan, açlık grevi yapan, tartaklanan, gaz yiyen, çocuğuna harçlık veremeyen, ev kirasını ödeyemeyen madencilere ülkenin atanmış dört bakanı işçilere söz verdi ama maden patronuna söz geçiremedi. Bir işçinin "Patron devletten büyük mü ki" sözü pek çok şeyi anlatıyor.

Basında Migros depo işçilerinin direnişinde onların yanında olan *Neslihan Acar* DGD-SEN (Depo, Liman, Tersane ve Deniz İşçileri Sendikası) genel başkanıdır. 2013 yılında kurulan sendika, özellikle depo, liman ve tersane işçilerinin hak mücadelesi ve örgütlenme faaliyetlerini yürütmektedir. Cinsiyetçi söylem ve kuşatma altında olan erkek işçilere bir kadın sendikacı önderliğinde mücadeleye ikna etmek, kenetlemek noktasında ilk başta zorlandığını söyleyen *Neslihan Acar* "Kadın işçiler de inanılmaz bir ferahlık sağlıyor; ilk tanışma anından itibaren güçlü bir şekilde yakınlaşıyoruz" diyor. Şimdiye kadar direnmek, kavga etmek, kazanmak, zafer bunlar erkeğe aitmiş gibi imgelenip, tasvir edilmişti, bunu *Neslihan Acar* tersine çevirdiği için işçiler ve kamuoyunda saygınlık kazanmıştır.

Öğrencilerin eşitsiz eğitim, barınma krizi, özgürlük sorunu ve geleceksizlik karşısında ortak sözünü, ortak kararını ve ortak mücadelesini büyüten Öğrenci Sendikası da kurulmuştur. Öğrenci Sendikası, bu sorunların bireysel değil ortak olduğunu ve çözümünün de ancak öğrencilerin birlikte hareket etmesiyle mümkün olduğunu savunmakta.

Ya 17 milyonu aşan emekliler? Yıllarca ödedikleri primler karşılığında ücretsiz sağlık hakkı kazanan, hizmet ve eğitimleri karşılığında ekonomik güvenceleri olması gereken emekliler... Açlık sınırının çok altında yaşamaya mecbur edildiler.

Tüm hak arama mücadelesi verenlere sesleniyoruz: bir araya gelmekten, hak yiyenlere karşı örgütlenmekten başka çaremiz yoktur.

Sendikaları devlet dairelerine çevirmek isteyen zihniyetle de mücadele etmeliyiz. Dünyayı değiştirme mücadelesine katkı koymalı ve örgütlü mücadeleyi çoğaltmalıyız.

* Dr. Hikmet Kıvılcımlı

<https://youtu.be/8B-fKtANnLI?feature=shared>

28. 02. 2026 tarihinde irdelendi.

ŞAFAK*
Sevgi SOYSAL

Aydın KARAKÜÇÜK
Şükran CEYHAN

"... Aslolan Mücadeledir"

Gerçekçi bir yazar; *Sevgi Soysal*.

Tutkulu Perçem (1962), *Tante Rosa* (1968), *Yürümek* (1970), *Yenişehirde Bir Öğle Vakti* (1974), *Şafak* (1975), *Yıldırım Bölge Kadınlar Koşuşu* (1976), *Barış Adlı Çocuk* (1976), *Bakmak* (1977) ve yarım kalan *Hoşgeldin Ölüm...* 1977 yılında kırk yaşında yitirdiğimiz *Sevgi Soysal*'ın kısacık yazarlık yaşamına sığdırdığı kitaplarının adlarıdır bunlar.

Türkiye'nin sosyal ve siyasi yaşamında en çalkantılı, en karmaşık yıllarında, gelişimi, üretmeyi, mücadeleyi her zaman ilke edinmiş bir kadın olarak yazın dünyamızda iz bırakmıştır. Yeri gelmiş yazar olarak, yeri gelmiş gazeteci olarak, yeri gelmiş toplulukların önünde ya da radyoda konuşmacı olarak iyinin, güzelin, eşitin, barışın, aydınlığın egemen olduğu dünyasını anlatmıştır insanlara. Bu dünyanın kuruluşu için yol göstermiş, savaşım vermiştir. Yakalandığı ölümcül sayrılık, savaşımının hızını ve gücünü kesememiş, tersine artan direngenliğiyle daha da sıkı sarılmıştır yaşama, savaşımına.

Yapıtları gerçekçidir ve gerçekçi bir dille yazmıştır. Basiti, doğruyu, dolaştırmadan, en duru, en açık biçimiyle göstermiştir. Yazımının konusu olan *Şafak* romanında da *Sevgi Soysal*'ın bu özelliklerini görürüz.

1971 ilkbaharında Türkiye'de zaman durur. Bahar gerisin geri döner. Kışın karanlık günleri geri gelir. Topraktan gövmeye çalışan filizlerin üzerine nasıl basılıp çiğnenip toprağa pestil gibi yapıştırılırsa, ülkenin aydınlarının, öğrencilerinin, emekçilerinin, doktorlarının, sendikacılarının, avukatlarının ve öğretmenlerinin üzerine de postalla basılır. Ülkenin kısıtlı olanaklarıyla yetişen bu bir avuç insan baskı altına alınmak istenir. Ülkesini seven, yalnızca daha aydınlık, daha güçlü ve daha güzel bir gelecek için çaba harcayan bu insanlar, kalın duvarlarla çevrili yapılara doldurulurlar. İşkencelerle sorgulara alınırlar. Devleti yıkmak için eylem yapmakla ya da yataklık etmekle suçlanırlar. Kimi tutuklanır mahkemelere gönderilip yıllarca bu yapılarda tutulur, kimi serbest bırakılır, gördüğü işkenceler yanına kalır. Kimi de işkencelere dayanamayıp ölür.

Sevgi Soysal

Şafak Neden Gerçekçi?

Lenin'in, *Tolstoy*'un Rus halkını anlatım biçimi için söylediği, "Rus devriminin aynası" sözünün bir benzerini *Sevgi Soysal* için söylemek belki birçoğumuza biraz fazla iddialı gelebilir. Ama *Sevgi Soysal*'ın *Şafak* romanındaki gerek karakterler gerekse de betimlemelerdeki gerçekçiliği biraz incelediğimizde neden bu derece iddialı yaklaştığımız anlaşılacaktır.

Romanımızda en belirgin gerçekçi unsurlar karakterlerin hiçbirinin idealize edilmiş olmasıdır. Tüm karakterlerde insani yanları açıklıkla görebilmekteyiz. Örneğin; Oya ve Mustafa, hem düşüncelerinde hem de eylemlerinde kusursuz değillerdir. Tavrıları, söyledikleri, söylemedikleriyle insancıldır. Aynı dünya görüşünü benimsedikleri, aynı düzenin özlemini duymalarına karşın geldikleri sınıfın özelliklerine göre eylemlerde bulunmuşlar, iç sorgulamalarını yapmışlardır. Aynı ülküyü paylaşmaları yaşamlarını birleştirmeyi gerektirmemiştir. Polis Memuru Abdullah ve Birinci Şube Müdürü Zekai ise düzenin maşası ve savunucuları olmalarına karşın içlerinde insani olan bir şeyler de vardır. Abdullah evinde balık beslemekte, Zekai ise ev yaşamını, kızını özlemektedir. İnsana yabancılaşmış bu karakterlerin içindeki az da olsa bu insani duygular, gelecekte her şeyin çok karanlık olmayacağını, olmaması gerektiğini gösterir bize. Bu açıdan estetik yöntem uygundur. Ayrıca tüm karakterler her an bir evde, bir karakolda, bir sokakta karşımıza çıkacak denli kanlı, canlıdır. Yani tipiktirler.

Roman betimlemeleri gerçekçidir. Hiçbir betimleme gelişigüzel değildir. Romanın geçtiği dönemin nesnel koşullarına dayanır betimlemeler. Doğa-insan, uzam-insan ilişkisi güçlü kurulmuştur. Örneğin; annesiyle evinde bile hiçbir zaman Kürtçe konuşmadığı için, gamını yaşamı boyunca içinde taşımak zorunda kalmıştır Veyis. Şafak; zamanı güne uyanan çingenelerin yaşamlarında önelerine konan tek yolun kaçakçılık, uyuşturucu ticareti olduğunu, onlara başka bir seçenek sunulmadığını göstermesi de betimlemelerde sınıfsal bir eleştirinin bir örneğidir.

Bilinç akışını sağlayan nesneler; romanı zenginleştirmiş, derinleştirmiş, en önemli toplumsal roman olmasında önemli bir işlev üstlenmişlerdir. Örneğin; Abdullah'ın unuttuğu copun Oya'ya anımsattıkları: Cinsel nesne, cinsel istekleri ifade aracı ve disiplin aracı olarak kullanılan cop... Tüm bu coplar bilinç akışının uzantısı olarak yerlerini alır romanda. Copun ardından Abdullahlar da kadınlar üzerindeki erkek egemenliğinin maskeleri olarak sırayla ardı ardına gelirler. Ankaralı Polis Abdullah, Kaçakçı Abdullah... Diğer bir örneğimiz Gülşah'ın sofraya getirdiği bumar dolmasıdır. Dolmayı gören Mustafa, Güler'den ayrıldığı günü, polislerce götürülmeden önce evde Güler'in bumar dolması hazırlama önerisini nasıl geri çevirdiğini anımsar. Güler, aralarındaki sorunu aşmak için adım atmaya çalışmış ama bunu Mustafa algılayamamış, algılamak istemiştir. Mustafa'nın bu düşünceleri, Güler'le iletişimsizliğini ve evliliği üzerindeki feodal baskıyı, Mustafa'nın geleneksel tavırlarını sorgulamasına yol açar.

Yazarımızın sorusu; "Türkiye neden demokratik bir toplum olamıyor? Nerelerde hata yapılıyor?"

Soru doğrudur. Yazarımız bu soru için açık bir yanıt vermiyor romanında. Bilindiği gibi bir estetik eserde, yazarın yanıtı önemli değildir. Sorunun doğru sorulması yeterlidir.

Romanımızın izleği (tema): Kapitalizm, sömürü düzenini gizlemek ve kendini meşru göstermek için devletin tüm kurum ve araçlarını kullanır. Aydınları ezme ve yok etme, emekçileri bölme, halkı sindirme gibi yöntemleri uygular.

Sonuç olarak, *Şafak* estetik bir eserdir, gerçekçi yöntemle yazılmıştır diyebiliriz.

Şafak Romanının İrdelenmesi

Romanımız, 1971'den birkaç yıl sonrası Adana'sında geçer. Tüm ülkede olduğu gibi Adana'da da 12 Mart sıkıyönetimi, tüm katı kurallarıyla sürmektedir. Geceleri sokağa çıkma yasağı uygulanmakta, evler gece gündüz olmasına aldırılmaksızın basılıp aran-

makta, insanlar en küçük bir kuşkuda toplanıp götürülmekte, karakollarda dövülmekte, işkenceli sorgulara alınmaktadır. İspiyonculuk yaygındır.

Roman üç bölümden oluşur: Baskın, Sorgu ve Şafak.

Baskın

Öğretmen Mustafa, sabah Adana otobüs garajında otobüsten iner. Bir gün önce Selimiye Askeri Tutukevi'nden çıkmıştır. Teyzesinin oğlu Avukat Hüseyin'in yazıhanesine gider. Niyeti Urfa'ya eşi Güler'in yanına geçmektir. Ama Hüseyin ve Mustafa'nın gelişini haber alan dayısı Ali onu bırakmaz. Ali, onları o akşam evine yemeğe çağırır. Ali'yi kıramayan Mustafa razı olur. Sürgüne gönderilmiş Ankaralı solcu bir kadın olan Oya Adana'da daha önce Hüseyin'le tanışmıştır. Oya da o akşam Hüseyin'in yemek çağrısını kabul eder. Yemekte Ali'nin komşusu Ekrem, baldızının kocası Zekeriya da vardır. Birden gecekondu kapısı tekmelenerek açılır ve içeriye polisler dolur. Ev basılmıştır.

Tekmelenen, kapı mı insanlık onuru mu?

Yazarımız, baskın anında zamanı durdurur. Geriye dönüşlerle sofranın başındaki karakterlerin o ana dek geçen sürede yaşadıklarını, duygularını, çelişkilerini, kendilerini sorgulamalarını verir. Böylece Oya'nın, Mustafa'nın, Hüseyin'in, Ali'nin 12 Mart'ın ardından oluşan nesnel koşullar karşısındaki tavırlarını, değişimlerini, iç sorgulamalarını görürüz.

Oya, Ali'nin gecekondusuna gelirken çok tedirgindir. Arabadaki konuşmalarından Hüseyin'le Mustafa'nın polis olmalarından bile kuşkulandır. İkisini de çok iyi tanımamaktadır. Hüseyin'in önerisini fazla düşünmeden kabul ettiği için kendine kızar. O güne dek polisin gözetimi altında geçen sıkıcı, tekdüze sürgün günleri, yaşamında bir iki ufak değişiklik yapma isteği doğurmuştur. Sürgünün bitmesine az süre kalması, titizlikle uyguladığı önlemleri biraz azaltmasına yol açmıştır. Ancak Ali'nin evinin önünde onları karşılar-ken gösterdiği sevecenlik, Oya'nın kuşkularını dağıtır.

Oya evde bir köşeye sıkışır, çevresini izlemeye başlar. Duvarlarında *Yılmaz Güney*'in resimleri olan, yerdeki kilimlerin üstüne bağdaş kurularak oturlan, yemeklerin sini üstünde erkeklerce tüketildiği, kadınların erkeklerden sonra sofraya oturduğu ve erkeklerden kalanları yediği, kısaca geleneksel düzenin kurulduğu bir gecekondu evidir burası. Oya'nın, ezilmelerine, sömürülmelerine karşı savaşım verdiği bu insanlarla ikinci kez birlikte oluşudur. Sürgün öncesi bulunduğu Ankara Mamak Tutukevi'nde onu şaşırtan, garipseten, kendisinin halka ne kadar yabancı olduğunu gösteren kişilerin ve olayların içinde kalmıştır. Kitaplarda okuduğu, üstüne saatlerce tartıştığı sınıfsız, sömürsüz, aydın bir dünyaları olsun istediği insanların arasındadır. Özellikle akşam yemeği için koşuşturup duran Ali'nin karısı Gülşah ile Gülşah'ın kız kardeşi Ziyet onu erkeklerden ayırmazlar. Oya, ilk önce onlarla iletişim kurmaya çalışır. Ama bunda başarılı olamaz. Kendini onlardan uzakta duyumsar. Onu bir kadın gibi görmediklerini, erkeklerin bir uzantısı olarak kabul ettiklerini, erkeklere gösterdikleri saygı ve teslimiyeti ona da gösterdiklerini sezer. Onları izlemekle yetinir.

Mustafa, Oya ile aynı dünya görüşünü taşımaktadır. Ancak farklı sınıftandırlar. Mustafa geleneksel yaşam biçiminden kendini tam sıyıramamıştır. Üniversitede birlikte mücadele ettiği devrimci okul arkadaşı Güler'le evlenmesine karşın ilişkilerini devrimci mücadeleden soyutlayarak geniş aile ve kalabalık hemşehri çemberine sıkıştırmıştır. Eşiyle arasında her geçen gün yükselen duvarın farkına varmasına karşın bir şey yapmamıştır. Feodal bir ailede tek başına kalan, üstüne üstlük Mustafa'nın bu yapıya kayıtsız koşulsuz uyma isteğinde bulunması, Güler'i önce devrimci mücadeleden sonra da Mustafa'dan uzaklaştırmıştır. Kabuğuna çekilerek geleneksel kadın kimliğini eğreti de olsa üstüne geçirmiştir. Günleri ev işleriyle ve foto-roman okuyarak geçirmeye başlamıştır.

Karakterler, Çatışmalar ve Devrimci İkilemi

Roman çatışması bol bir zemin üzerine kurulmuş. Karakterlerle sistem ve mevcut hükümet güçleri arasındaki çatışma. Feodal toplum yapısıyla bireyler arasındaki çatışma. Etnik kimlikler üzerindeki çatışmalar. Karakterlerin iç çatışmaları. Sınıfsal çatışmalar ve kadın erkek çatışmasını söyleyebiliriz.

Mustafa'nın içeri girmesi gibi çıkışı da birden ve gerekçesiz olur. O dönemde herkese yapıldığı gibi onun da sırası gelir, içeri alınır, on dört ay sonra sırası gelir, bırakılır. Ama Mustafa özgürlüğün tadını duyumsayamaz. Huzursuzdur. İşkenceli sorgulamalarda konuşmuş, devrimci arkadaşlarını açıklamıştır. Ancak huzursuzluğunun nedeni bu değildir. Çünkü işkencede çözülmesini, devrimci mücadelenin bir eksikliğine, yeterli kadar hazırlıklı olmamalarına bağlayarak temellendirmiştir. Üstelik içerde tek konuşan da o değildir. Tutukevinde yaşadıklarıyla, gördükleriyle, tartışmalarla kendini geliştirdiğini, arındığını, olgunlaştığını, düşüncelerinin daha berraklaştığını düşünürken, dışarı çıkışında direngenliğinin birden çöktüğünü duyumsar. Bu yeni bilinç düzeyiyle Güler'in

karşısına çıkmayı tasarlarken içini karamsarlık ve sıkıntı basar. İçerde en büyük dayanağı Güler ile yeni doğan kızyken bu güç kaynağı birden tükenmiştir. Kendini Güler'e karşı suçlu duyumsar. Evden polislerce götürüldüğü sabah kapıyı çalanların polis olduğunu bilmesine karşın kapıyı hamile eşine açtırtmış, evde bir şey bulamayan polislerle karısının hamileliğini kullanarak yalvarmıştır. O anki Güler'in sessiz bakışı gözlerinin önüne gelir. Bir ikileme düşer. Hem yaşadığı bu ikilem hem de üzerine yapışıp kalmış geleneksel eğitimin kalıntılarının etkisiyle Hüseyin'e Güler'i sormayı gururuna yediremez. O tutukevindeyken Güler ne yapmıştır? Nereye gitmiştir? Urfa'dan ayrılmış mıdır? Bu soruların yanıtını her zaman boş konuştuğunu düşündüğü Hüseyin'den de öğrenemez. Hüseyin o kadar lafın arasında kendiliğinden Güler'den hiç söz etmemiştir. Buna çok içerler.

Hüseyin, o güne dek 12 Mart'ı kendince kazasız belasız atlatmayı başarmıştır. Hemşehri ve Alevi kimliğini, solcu kimliğinin önünde tutarak çok müşteri ve çok para kazanmayı tasarladığı için Adana'da bir yazıhane açmıştır. Her fırsatta devrimci söylemlerle

ilgi odağı olmayı istemiş, güncel politik rüzgârları izleyerek çıkara dayalı siyaset düzeninden pay almaya çalışmıştır. Düzene karşı görünmesine karşı barışıktır. 12 Mart sonrasında müşteri bulma çabalarını Birlik Partisi'ne girerek, bu partideki Alevi, sol görüşlü çevrelere kaydırmıştır. Ancak o güne dek bu çabaları olumsuz sonuçlanmış, gerek hemşehrilerinden gerekse de partiden beklediği davaları alamamıştır. Hemşehrilerinin ona yalnızca danışmak için gelmelerine içten içe kızmaktadır. Dayısı Ali'nin Sosyal Sigorta'daki emeklilik işini de bu kızgınlığı yüzünden aylarca boş vermiş, yapmamıştır. Ama o akşam yemekte Ali'nin emeklilik işini sormasından korkmuş, yol boyu o kaygıyı içinde taşımıştır.

Oya'nın Ankara'dan Adana'ya sürgüne gelmesi kentte sol çevrelerde ilgi uyandırmıştır. Baskıları ve tedirginliklerini sorun etmeyen az sayıdaki insan Oya'ya yardımcı olmaya çalışır. Hüseyin de bu çabalara katıldığını göstermek için adliyede karşısına çıkan Oya'yla tanışma fırsatını kaçırmamıştır.

Hüseyin, içten içe Mustafa'yı kıskanmaktadır. Eşe dosta daha fazla yarar sağlayacak bir meslek olarak gördüğü avukatlığına karşın Öğretmen Mustafa'nın Ali'nin gözünde daha değerli görülmesini anlayamamaktadır. Ali seçimlerde hangi partiye oy vereceğinden, sağ sol çatışmalarına, sendika sorunlarına kadar birçok konuyu Mustafa'yla konuşmakta, onun düşüncesini almadan bir şey yapmamaktadır.

Öte yandan Mustafa da, Hüseyin'in düşünce ve eylem birliğini kuramadığını, boş, gereksiz ve dayanaksız konuştuğunu, onlar daha üniversitede öğrenciyken görmüştür. Mustafa Hüseyin'in sosyalist olduğu için değil, Alevi müşteri bulmak amacıyla Birlik Partisi'ne girdiğini yüzüne vurur. İki kuzen arasında akrabalık ve feodal bağlara karşın sürekli beslenen bir gerilim vardır.

Dayıları Ali, Akdeniz Tekstil Sanayi'nde işçidir. Kendi kendine okumayı sökmüş, kendini yetiştirmiştir. Her gün gazete okumakta, radyodan haberleri dinlemekte, ülkedeki siyasi olayları yakından izlemeye çalışmakta-

dır. *Ecevit*'in hayranıdır. Dışa dönük, eş dostla birlikte olmayı, konuk ağırlamayı seven biridir. Bu nedenle o akşam Almanya'dan yeni dönen komşusu Ekrem'i de evine çağırmıştır. Yeğenleri Hüseyin ile Mustafa'yı kendi çocuklarından ayırmamış, onların okuyup meslek edinmeleri için türlü özverilerde bulunmuştur. Ama geleneksel değerlerden kopamaması yüzünden öz kızını okutmamış, önceliği erkek oldukları için yeğenlerine vermiştir.

Ali, Mustafa'nın Adana'ya geldiğini duyunca karısı Gülşah'tan Mustafa'nın en sevdiği yemekleri yapmasını istemiştir. Mustafa'yla birlikte olmak, onunla konuşmak, ülkenin sıcak sorunları üzerine düşüncelerini öğrenmek istemektedir. Gülşah da tüm yorgunluğuna karşın Mustafa'nın en sevdiği hazırlanması zaman alan bumbur yemeğine girişmiştir.

Ziynet, çok küçükken ablasının evine gelmiştir. Ablasının hem ev işlerinde yardım etmiş hem de çocuklarına bakmıştır. Ali de Ziynet evlenirken babası yerine geçerek tüm gereksinimlerini sağlamaya çalışmış, düğününü yapmış, çeyizini vermiştir. Damat Zekeriya'nın işi olmadığı için evlendikten sonra yeni evlilere evinde bir oda açarak kalmalarını sağlamıştır.

Zekeriya, motor meslek lisesinde öğrenirken okulunun Cumhuriyet Bayramı yürüyüşü sırasında Ziynet'i görmüş, birbirlerini beğenmişlerdir. Birkaç gün sonra Zekeriya, Ziynet'i eve kadar izlemiş, onunla konuşmak istemiştir. Kısa sürede aileler araya girerek nişan, düğün yapılmıştır.

Zekeriya kimsesizdir. Turancı bir derneğin öğrenci yurtlarında kalarak okuyabilmiştir. Kendi gibi yurtlarda barınan arkadaşlarıyla birlikte yakalarına bozkurt rozeti takarak toplantılara götürülmüş orada slogan atmışlardır. Ancak Alevi bir kız olan Ziynet'le evlenmek istemesi Turancı derneğiyle arasını açmıştır. Ama Zekeriya olayları ve sonuçlarını sorgulama yetisi gelişmediği için derneğin tavrını anlayamamış fakat yine de dernekteki birkaç ağabeyi ona son bir iyilik yapmış,

İskenderun'da bir iş ayarlamışlardır. Zekeriya o akşam İskenderun'dan iş görüşmesinden dönmüş, evdekilerin anarşist Mustafa ve Hüseyin'e gösterdikleri ilgiye içten içe kızmış, onları kinle izlemeye başlamıştır.

Komşu Ekrem, ülkedeki düzeni savunan, kendince köşeyi dönmeyi tasarlayan biridir. Sendikacıları, solcuları, büyük bir tehlike olarak görmektedir. Eve girmeden önce evin önünde birtakım karanlık gölgeler görmüştür. Evin polisçe izlendiğini anlamıştır. Ama içerde bunu söylemez. Oya, Ekrem'in giyiminden, tavırlarından, bakışlarından evdekilerden çok farklı olduğunu, Maraşlı ve Alevi olmadığını hemen anlar. Ekrem sofradaki tek kadın olan Oya'yı görünce şaşırır. İçki sofrasında ve erkeklerin arasında olan bir kadın bir cinsel nesnedir. Gözlerini Oya'dan ayırmaz. Oya tedirgin olur. Durum Hüseyin'le Mustafa'nın da gözünden kaçmaz. Öfkele-nirler. Mustafa kırgın kırgın Ali'ye bakar Ekrem'i yemeğe çağırdığı için. Ama Ali sofrasındaki herkese konuğu gözüyle bakmakta, onları ağırlamanın, onları rahat ettirmenin derdindedir.

Ekrem, sendika tartışması yapan Ali, Mustafa ve Hüseyin'in laflarına karışır. Biraz Oya'nın dikkatini çekmek biraz da Mustafa ile Hüseyin'e zıt bir şeyler söyleme isteğiyle yöresel şiveyle: *"Kim eteğine çoluk çocuk takarak kendini kurtarmış hemşerim? İnsan kısmı yangında, selde çocuğunu bile koyup canını kurtarır"* der. Ardından da *"zenginler göbek bağıyla mı zengin oldular? Gemisini kurtaran kaptan"* der. Sendikaların, işçiden yalnızca para toplamak için kurulduğunu, işçi haklarının sendika yöneticilerinin umurunda olmadığını, sendikaya üye olup ödenti yapan işçinin olsa olsa enayi biri olabileceğini söyleyince sofradaki gerginlik daha da yükselir. Ali'nin konuğu olduğu için sesini çıkarmamaya çalışan Mustafa: *"...Gemisini kurtaran kaptanmış. O özlediğin zenginler birbirine nasıl arka olurlar bilir misin? Öyle bizler gibi akraba, konu komşuya kelekçesine bağır açmazlar belki ama güçlerini birleştirmeyi çok iyi bilirler işçi sınıfına karşı"* der. Bunları söy-

lerken Mustafa böyle bir tartışmaya girdiği için kendine kızmaya başlamıştır. O, kendi durumunu düşünmelidir. Karısı Güler nerededir? Acaba öğretmenlikten atılmış mıdır?

Ekrem, Mustafa'nın tutukevinden yeni çıktığını bildiğini ve onun "Moskova uşağı" olduğunu söyler. Mustafa daha fazla kendini tutamaz ve Ekrem'i polis olmakla suçlayarak dövmek için ayağa kalkar. Bu sırada kapı tekmelenerek açılır, polisler odaya doluşurlar. Polislerin başında resmi giyimli Memur Abdullah ve iki de sivil polis vardır. Oya sivillerden birini tanır. Her akşam imza için uğradığı karakolda görmektedir onu. Bu nedenle baskının kendi yüzünden olduğunu düşünür.

Uyum Sorunu

Abdullah, bir çırpıda Mustafa, Hüseyin ve Oya'yı eliyle imleyerek kendisiyle gelmelerini ister. Mustafa çağrıya hemen uyarak toparlanırken birden durur. Bu kadar çabuk rıza göstermesine şaşar. Hiçbir suçu olmadığına göre neden çağrıldığını, neden polisle gitmek zorunda olduğunu sormadığına kızar. Üstelik yaşamı boyunca ilke edindiği devrimciliği ve eylemlerini suç olarak görmemesine karşın bu tip zayıflıklara sık düşer olmuştur. İlk baskında da hamile karısı için polisleri yalvarmış ve sonunda onu bırakıp polislerle gitmiştir. Mustafa bir kez daha düşünce eylem birliği kuramamanın sıkıntısını yaşar içinde. Hüseyin ise nasıl olup da uzlaşa içinde olduğu sistemin kurbanı olmak üzere olduğunun şaşkınlığı içindedir. Ne yapacağını bilemez. Bu nedenle sisteme karşı gerekli, gereksiz sürekli savaşım verdiği için eleştirildiği Mustafa'nın yapacaklarını bekler. O ne yaparsa o da onu yapacaktır.

Ali ise Abdullah'ın Maraşlı olduğunu bilmektedir. Hemşehrilik bağlarını kullanarak evinden konuklarının götürülmesini hakaret olarak algılar. Abdullah'ı yumuşatmak için onu da sofraya çağırır. Konunun sofrada konuşulmasını önerir. Ama Abdullah üstüne yüklenen vatanseverlik görevine kendini kaptırmıştır. Bu evden toplayabildiği kadar çok insanı karakola götürmelidir. Ne kadar çok in-

sanı içeri alırsa vatan o kadar çok temizlenecektir. Ali'nin karşı çıkışına sinirlenen Abdullah, bu kez imlediği insanların sayısını artırır. Ali, Zekeriya ve Ekrem'i de arabaya sokar.

Sorgu

Adana'nın varsıl bir mahallesinde bulunan Akdeniz Sanayi Tekstil Fabrikası müdürü ve emekli albay Muzaffer'in evinde çoğu akşamlarda olduğu gibi briç gecesi düzenlenmiştir. Adana Emniyeti Birinci Şube müdürü Zekai de çoğu briç gecelerinde olduğu gibi o akşam yerini almıştır. Kazandığı için keyiflidir ama keyfi gelen bir telefonla bozulur. Sıkıyönetimin buyruğuyla basılan bir evden toplanan insanlar sorgulanmak üzere şubeye getirilmiştir. Sıkıyönetim Albayı da şubede Zekai'yi beklemektedir. Normal zamanlarda bu tip baskınlarda topladıkları insanlarla ilgilenmeyen Zekai, işin içine bir Albay'ın girdiğini öğrenince hemen yola çıkar. Şubeye geldiğinde albayın onu beklemeden ayrıldığını öğrenir. Albay, peşlerinde oldukları insanların şubeye getirilenler olmadığını anlayınca: *"Sorgulayın, bir şey çıkmayacak gibiyse salıverin"* diyerek gitmiştir. Zekai, briç gecesinin, özellikle kazandığı bir gecenin bu biçimde bozulmasına öfkelenir. Öfkesini Abdullah'tan çıkarır. Onu verilen adresi iyice incelemeyen, gerekli araştırmayı yapmadan basmakla suçlar.

Abdullah da öfkesini Ali'den çıkarır. *"Sen işçi değil misin? Niçin aldın o orospuyu evine?"* diyerek dövmeye başlar. Hemşehrilik değerlerinin yüksek olduğu bir yörede bir Maraşlı, bir başka Maraşlıyı faşizan kurallar altında dövmekte, acımasızca şiddet uygulamaktadır. Oya, Ali'nin acı dolu bağırışlarını, Abdullah'ın yüksek sesini kapatıldığı karanlık odadan duyar. Tüm olanların kendi yüzünden olduğunu düşünür. O güne değin bu tip şiddet altında yaşamaya alışmıştır. Adana'ya gelmeden önce Ankara'daki sorgu ve tutukluluk günlerinde buna benzer işkencelerle, dayaklarla, sövgülerle iç içe yaşamıştır. Ama Ali'nin kendi yüzünden dayak yemesini kaldıramaz. Başında ve bedeninde gittikçe

artan bir ağrı duyumsar. Aybaşı olma zamanın yaklaştığını anımsar. Birden sorgulamaya giderken pantolonunda oluşacak lekeyi, yaşayacağı utancı düşünür. Ama kısa bir süre sonra kendisine orospu yakıştırması yapanların, acımasızca insan dövenlerin karşısında insanca bir şey için utanmaması gerektiğini düşünerek direngenliğini güçlendirir.

Zekai'nin Meslek Yöntemleri

Oya, Zekai'nin yanına götürülür. Sorguda aralarında psikolojik bir savaş başlar. Zekai, yıllarca uyguladığı yöntemleri Oya'ya karşı uygulamak niyetindedir. Ortada bir suç yoktur ama sorguda Oya'ya baskı uygulayarak kendince işe yarayacak bilgiler elde etmeyi ummaktadır. Oya odasına getirildiğinde bir süre o odada yokmuş gibi davranır. Oya da tüm yorgunluğuna karşın dimdik durarak Zekai'nin karşısında zayıflık olarak algılanabilecek bir davranışta bulunmamaya çalışır. Oya emniyette bulunma nedeni ve neyle suçlandığı bilgisi yerine, evliliği, çocuğu ve erkekler arasında içki masasında neden bulunduğu yönünde sorularla karşılaşır. Önce bu sorulara yanıt vermeye çalışır. Ama bunun bir zayıflık olduğunu ve oyuna gelmek üzere olduğunu anlar. Kendisini toparlar ve Zekai'yi ahlak zabıtası olmakla suçlar. Yüksek sesle çıkışı Zekai'yi kızdırır. *"Orospu"* diyerek ona sert bir tokat atar. Oya'nın kendi egemenlik alanında böylesine diklenmesine bozulmuştur. Kısa bir sessizlikten sonra Zekai tavır değiştirerek Oya'ya sigara paketini uzatır. Oya bir an elini uzatacakken geri çeker. Bu tip zayıflık göstergesi davranışlarından kurtulamadığı için kızar kendine. *"Yaşamımdan sorumlusunuz"* der. Zekai önemsemez tavırla: *"Biz namuslu vatandaşlara karşı sorumluyuz"* der. Oya söylediklerini yinelemeye başlar. Oya'nın direngenliği, hukuk, kanun ve insan hakları üzerine uyarıları Zekai'yi zorlamaya başlar. *"Burası Orospulukla Mücadele Müdürlüğü mü?"* sözleri Zekai'yi iyice sıkıştırır, kızdırır. Gösterdiği zorbalık karşısında sinen, suçlamaları hemen kabul eden insanlara alışık olan Zekai için Oya farklı gelmiştir. Oya,

konuştukça kendine güveni artmaya başlar. Düşünce ve akıl düzeyi olarak Oya'nın altında kalan Zekai, Oya'yı saçından tutup duvara çarpar, birkaç kez de tokatlar. Oya yine yılmaz. Neyle suçlandığını öğrenmek istediğini haykırır. Zekai'nin elinde onu suçlayacak bir şey olmadığını, boş atıp dolu tutmak istediğini Zekai'nin gittikçe kızaran yüzünden anlamış, içten içe sevinmeye başlamıştır. Oya'nın bu direngen ve zıt davranışı Zekai'nin cinsel dürtülerini harekete geçirir. Sözle alt edemediği bu kadına tecavüz etmeyi düşünmeye başlar. Oya, Zekai'nin şehvetli bakışlarını fark edince ürker. Düşünce olarak susturulamayan Oya, bu bakışlarla susmak zorunda kalır.

Sorguda istediğini elde edemeyen Zekai, Abdullah'ı çağırıp Oya'yı götürmesini ister. Koridorda bir bankın üzerinde baygın yatan Ali'nin önünden geçerken Oya, *"Ali'ye özür dilerim"* der. Ama bunu Ali duyamaz. Abdullah ise Oya'nın bu sözünü alaya alır. *"Sen ondan özür diliyorsun ama o senin hakkında neler söyledi bir bilsen?"* der. Ama bunun yalan olduğunu kendisi gibi Oya da çok iyi bilmektedir.

Abdullah, Oya'yı bir masa ve sandalyenin bulunduğu boş bir odaya sokar. Masanın üzerine kâğıt kalem koyarak Oya'ya ifadesini yazmasını ister. Oya neden suçlandığını bilmeden yazamayacağını söylediğinde Abdullah: *"Bilirsin bilirsin... Gizli toplantıdan"* der. Oya toplantının gizli olmadığını söylemek istese Abdullah dinlemeden odadan çıkar.

Nesneler, Cop(lar) ve Abdullah(lar)

Oya, konuşmalardan Zekai ile Abdullah'ın gerçekte ellerinde hiçbir şey olmadığına artık emindir. Buraya getirmişken azıcık burnunu sürtelim tavırlarıdır yaptıkları. O sırada Abdullah'ın unuttuğu cop gözüne takılır. Abdullah, tehdit etmek için özellikle bırakmıştır copu.

Cop, Oya'ya daha önceden kaldığı tutuklevlerinde tanıdığı kimi kadınları ve anlattıklarını anımsatır. Copla uğradığı tecavüzü duruşma heyetine elindeki kanlı külotunu sallayarak anlatan Sema, jandarmanın elin-

deki copa sırnaşarak içindeki cinsel isteklerini bastırmaya çalışan Menekşe. İşkenceye dayanamadığı için kendini camdan atarak kolunu kıran Çiğdem'i ve onu koğuştaki copla sıraya sokmaya çalışan kadın polis Zafer ve genel kadın Güllü. Bu kadınların yaşamında copun her zaman olumsuz bir anlamı olacaktır. Oya, Güllü'yü düşününce ardından aklına Güllü'nün dostu polis memuru Abdullah gelir. Daha sonra da Firdevs'i sınırdaki esrarlarla yüz üstü bırakıp kaçan Firdevs'in kocası Abdullah... Coplar ve Abdullahların, bu kadınların yaşamını nasıl etkilediği, nasıl alt üst ettiğini düşünür. Erkekler, iğrençliklerini yükledikleri bu araçla, kadınları ya kullanmış ya da sömürmüşler sonra da terk etmişlerdir. Oya, yaşamları boyunca kaybeden ve kaybetmeyi sürdürecektir bu kadınları, unuttuğu, onları arayıp sormadığı için kendini eleştirir. Onların durumu yanında özgürlüğüne o akşam vurulan bu küçük darbeyi küçümser.

Zekai, Oya'nın oturduğu koltukta kan lekesi görünce tedirgin olur. Oya'nın dayak sırasında yaralanabileceğini aklına getirir. Endişeye kapılır. Sonra bunun aybaşı kan lekesi olduğunu anlar. Zorlukla bastırdığı cinsel şehveti yine kabırır. Mustafa'yla Oya arasında bir ilişki olabileceğini de düşününce kendini aldatılmış duyumsar. Ona göre solcu kadınlar herkesle yatar. Ama o Oya'dan payını alamamıştır. Mustafa'nın getirilmesini ister.

Mustafa, Zekai'nin yanına getirilirken Zekai'ye sıkıyönetimden telefon gelir. O akşam yapılan baskının yanlış olduğu, sorguya alınanların serbest bırakılması bildirilir. Bu emir Zekai'nin hoşuna gitmez. Emre mümkün olduğunca geç uymaya, bu arada içinde biriken öfkeyi, kini bu insanların üzerine boşaltmaya karar verir. Onlar bunu hak etmişlerdir.

Tüm uykusuz geçen saatlere, yorgunluğuna karşın o odada Oya gibi direngen görünmeye çalışan Mustafa'ya Zekai: *"Ahlaksız köpek, hem de arkadaşının karısıyla ha"* diyerek bir tokat atarak sorgusuna başlar. Zorbalığını ahlaka, yasalara dayandırmak amacıyla atmıştır tokadı. Ayrıca Mustafa'nın dayanak-

sızca yüklenen suça tepki vereceğini, savunmaya çekileceğini, Zekai'nin egemenliğini tanıyacağını düşünmüştür. Bu yöntemi o güne değin sık sık denemiş, hepsinde de istediği sonucu almıştır. Sertliğin ardından yumuşak bir tavır sergiler. Mustafa'ya bir sigara uzatır. Mustafa da Oya gibi elini son anda sigaradan çeker. Zekai'nin uzlaşma olarak algılamasını istemez. İşkencedeki iyi sorgucu, kötü sorgucunun oyunlarını daha önce deneyimlerle öğrenmiştir. Zekai'yi deneyimsiz bir sorgucu olarak görür.

Çöküş

Zekai'nin sigarası yerine kendi sigarasını yakar ve tükürür gibi dumanı dışarı üfler. Zekai, bu derece kendine güven karşısında daha da öfkelenir. Oya'dan sonra Mustafa... O akşam her şeyin ters gittiğini düşünmeye başlar. Bu tip sorgu gecelerinden yorgundur artık. Mustafa'nın alaycı tavırlarının karşılığı ona sıkı bir dayak atmaktır ama buna bile üşenir. Birden aklına Akdeniz Tekstil Sanayi'nin patronu Turgut Sabuncu gelir. Bir akşam Muzaffer'in evinde ondan yediği zılgıt ve ardından oradan kovuluşunu anımsar. Fabrikadaki grevin yasal olduğunu söylemesiyle Turgut Sabuncu'nun söyledikleri o an kulaklarında çınlar: *"Ne demek grev yasal... Ben bu devlete her yıl avuç dolusu vergi ödüyorum. Bu devletin kanunu benim fabrikamı korumayacak da kimi koruyacak... Sizi niçin besliyoruz ha? Kervan yürüyecekse sizin gibi itlere ne gerek var ha?"* demiş ve kovmuştu onu Turgut Sabuncu. Onurunun o günkü kadar kırıldığı başka bir gün anımsamıyordur. O gün kanunlarla daha rahat yaşadığını düşünürken kanunların kendisini bile koruyamayacağını düşünmüştür. Hırsını karakoldaki polislerden çıkarmış, düzenlediği baskınla karakoldaki polislerle, nezarethanedeki kaçaklıktan yakalanan çingenelere gücünü göstermiştir. Ama şimdi karşısında alaycı bakan Mustafa'ya haddini bildirecek güçten yoksundur.

Zekai, yıllar içinde hangi sınıfa hizmet ettiğini iyice öğrenmiştir. Yasaların hangi sınıf

için yazıldığını, yasaları hangi sınıftan insanlar için sıkı sıkıya uygulayacağını, hangi sınıftan insanlar için gevşetileceğini iyi bilmektedir. Bu nedenle Mustafa gibilerin serbest kalmasıyla Turgut Sabuncu gibi insanların sinirleneceğinin farkındadır. Öfkesini Mustafa'dan çıkarması, sabah serbest kalacak olsa bile hazır eline geçmişken onu iyice ezmesi gerektiğini düşünür.

Öte yandan Sıkıyönetim, bu tip komünistleri kırk günden önce bırakmazken şimdi hemen salıverilmelerini istemektedir. Neler olmaktadır. Buna hakkı yoktur sıkıyönetimin. Ama yapabilecek bir şey bulamaz. Mustafa'nın karşısında eli kolu bağlıdır ve işin kötüsü Mustafa da bunu çok iyi bilmektedir. İfadesini yazması için Mustafa'ya kağıt kalem verir.

Abdullah, Mustafa'yı diğerlerinin yanına getirir. Ekrem'e serbest kaldığını söylerken Zekeriya, ona kendi durumunu sorar: *"Ben bu Mustafa'yı tasvip etmem, ağbi. Benim hissum değil, karımın hismı. Anarşikliğini bildiğimden ağzımı bile açmadım yemekte. Ama eve varayım, karımın ağzını burnunu dağıtmazsam..."* Abdullah, Zekeriya'yı da Zekai'ye söyleyeceğini, onun da serbest kalacağını söylerken gözü Hüseyin'e takılır. Birden panik olur. Hüseyin'i Zekai'ye söylemediğini anımsar. Hem ev basıp bir sürü insan toplamış, hem de getirdiklerini eksik bildirmiştir.

Zekai'nin bunu öğrenince çok sinirleneceğini ve bağıracağını düşününce aklı başından gider.

Hüseyin, dışardan gelen Mustafa'nın başına dikilip sorguda neler sorulduğunu öğrenmek ister. Hüseyin'e öfkesi bitmeyen Mustafa önce baştan savma yanıtlar verir. Ama Hüseyin'in sorularının ardı gelmez. İşkence göreceğini, konuşturulacağını düşünmektedir. Bunu Mustafa'ya söylediğinde: *"Neyi ulan? En fazla, evet en fazla gizli toplantı yapıyorduk dedirtirler. Sonunda bu da fos çıkar."* Hüseyin'in hiçbir zaman gelişmeyen bilinci Mustafa'yı çileden çıkarmaktadır.

Mustafa, o gece olanların evden birilerin polis olup olmamasıyla ilişkili olacağını düşünmeye başlar. Zekeriya'yı sorgular, o gün İskenderun'dan yeni geldiği için bu olanaksızdır. Ekrem ise polis olamayacak kadar aptal biridir. Aklı Hüseyin'e gider. Bir an onun polisin işine yarayacak biri olabileceğini düşünür. Az çok Marks'tan çıkan, çevresindeki bol Alevi ve Maraşlı akrabalarıyla polis için çok uygun biridir. O gece toplantı için onları toplayan da odur. Üstelik Hüseyin'in dava almak için böyle bir yola girmesi de çok olasıdır. Yıllar önce bölüğü arkadaşlarının elinden Hüseyin'i dayaktan kurtarışını anımsar. Belki de anlamışlardır onlar da. Keşke kurtarmasaydım ellerinden diye düşünür.

Bozguncu kim?

Mustafa, Hüseyin'e yüklemeye çalıştığı bozgunculuğun gerçekte kendisi olduğunu düşünür. Beklenmedik baskın, Güler'le sorunları onu hep bu tip düşüncelere, suçu başkasına atma yoluna sokmuştur. Ayrıntılarda boğulduğunu, yapması gereken çok şey olmasına karşın Adana Emniyeti'ne saçma bir nedenden dolayı düştüğünü, düşünür. Kendine kızar. Oysa bir devrimci için ayrıntı tehlikedir, sapmadır, burjuva alışkanlığıdır. Bunu tutukevinden arkadaşı Doğan söylemiştir. Doğan burjuvadan dönüp sosyalist olmuştur. Çoğunluğu yoksulluktan ve proletaryadan gelen diğer devrimcilerden bu yönüyle farklıdır. Birçoğunun bilmediği, ama ellerine geçirmek için gıpta ettikleri

burjuva olanaklarını, yaşam biçimini elinin tersiyle itmiştir ama onların insanda yarattığı keyfi iyi bilmektedir bir yandan. Tutukevinde ortak paradan artan kısmın nasıl kullanılacağına tartışılmasını, ayrıntılarda boğulmak olduğunu ileri sürmek benzeri birçok düşüncesini herkesin karşı çıkmasına aldırmadan ortaya atmıştır koğuştaki. Bu yüzden de sürekli çatışma durumundadır diğerleriyle. Mustafa da şimdi kendince burada ayrıntılara boğulmuştur. Bir an önce kurtulmalıdır bu sapmadan. O Güler'i, kızını düşünmeli, onlarla nasıl bir araya geleceğini, bundan sonraki savaşımını, yöntemini tasarlamalıdır. Güler'le çok az birlikte olmuştur. Onu tam anımsayamıyordur bile. Doya doya yaşanan bir sevimlerini bile gözünün önüne getiremez. O an birden bir kadınla birlikte olmak ister. Bir insanın en doğal hakkının, en güzel anını yaşamında kaçırmamanın ürküntüsüne kapılır. Aklına Oya gelir. Oya'nın Güler'den daha güzel, alımlı, hoş bir kadın olduğunu düşünür. Onunla cinsel birlikteliğin keyfini düşler. Zekai'nin birbirlerine yakıştırması, dolaylı da olsa aklına koyduğu Oya'nın sevgilisi olma, onunla yatma düşüncesi, bir an düşlere daldırır onu. Sonra birden, bilinç düzeyi gelişmemiş insanlara benzediğini, onlar gibi düşündüğünün ayırdına varır. Zekai'nin tuzağına düşmek üzeredir. Kendinden utanır.

Şafak

Şafak söker. Adana'da yaşam, gece hiçbir şey olmamış gibi bir gün önce kaldığı yerden yeniden yaşamaya başlar. Muzaffer'in evindeki briç partisi güneş doğarken bitmiştir. Muzaffer yatmamıştır. Fabrikadaki işçileri denetleyecektir. İşçinin boş bırakılmasını, vardiyaya hepsinin zamanında gelmesinin mutlaka denetlenmesi gerektiğini düşünür. Ona göre, işe geç gelenin hemen ya yevmiyesi kesilmeli ya da işten atılmalıdır. Disiplinsiz işçinin, diğerlerine kötü örnek olmasından, ya da gözlerini açmasından korkmaktadır. Patronun büyük özverilerle ortaya koyduğu sermaye zarar görmemelidir. Fabrikanın çalışmasıyla ordunun sınırdaki düşman beklemesi görev olarak aynıdır. İkisi de vatan

görevidir, ikisinde de disiplin çok önemlidir diye düşünür emekli albay Muzaffer.

Abdullah, hemşehrisi Ali'nin yürümesine, tualete gitmesine yardımcı olmak ister. Amacı bir gece önce yaşananları hemşehrilik örtüsü altında unutulmasını sağlamaktır. Çünkü Ali az sonra serbest bırakılacaktır. Acısı ve öfkesi tazeyken gönlünü alması gereklidir. Bildiği tek şeyi yapmaya çalışır. Yalalaklık... Ama Ali, Abdullah'ın amacını sezer ve söverek yanından uzaklaştırır. Dönüşte Abdullah'ın kelepçesini bağlamamasından, serbest olduğunu söylemesinden şüphelenir. Ona inanmaz. Zekai'den duymak ister. Zekai, karşısında Ali'yi görünce sövgüyle kovar yanından. Akdeniz Tekstil Sanayi'ndeki işini kaybetme olasılığı nedeniyle, eve değil doğrudan fabrikaya, işinin başına gitmek ister Ali. Çünkü Muzaffer, işçilerin gerekçeli de olsa işe geç gelmelerine anlayış göstermemekte, hemen işten çıkarmaktadır. Ali, fabrikaya geldiğinde yediği dayaktan, üstünün başının yırtıklığından kapıdaki bekçi tanıyamaz. Ali'nin anarşiklere yataklık ettiği duyumunu aldığı için durumu hemen Muzaffer'e iletir. Muzaffer, Ali'nin üç günlük yevmiyesini keser. Ali bu cezaya razı görünür ama ilk fırsatta sendikaya başvurup haksız kesilen parasını geri almaya karar verir.

Zekai, Abdullah'ın tüm gece süren berberiksizliğinden sonra ondan başka bir yere atanması için dilekçe vermesini ister. Üstelik Zekai, hem briç gecesini yarım bırakarak masadan ayrılmış, hem de sorguladığı insanlara aşağılanmış. Tüm bunlardan Abdullah'ı sorumlu tutar.

Oya, Mustafa ve Hüseyin sıkıyönetime kadar götürülür. Arabada bir süre bekletildikten sonra dönüşte yolda serbest bırakılır. Emniyet Müdürü Zekai, onların bir hata sonucu sorguya alındıklarını, ortada bir suçun olmadığını yüzlerine söyleme cesaretinden yoksundur. O yüzden serbest bırakılmanın sıkıyönetimce yapıldığı izlenimi uyandırılmaya çalışılmıştır.

Oya, Mustafa ve Hüseyin ilk şaşkınlıklarını üzerlerinden attıktan sonra yan yana yürümeye başlarlar. Hüseyin işi olduğunu öne sürerek ayrılır. Oya'yla Mustafa'dan bir an önce

uzaklaşmak, onların savaşımından kendine çamur bulaşmasından korkarcasına yanlarından kaçmak ister.

Bir süre sonrada Oya ile Mustafa ayrılırlar. Aynı yöne gitmelerine karşın birlikte yürümek istemezler. Bir yerde ikisi de bir gece öncesi bulundukları noktaya geri dönmüşlerdir. O gece kesişen yollarını birbirlerini hiç tanımamışçasına ayırırlar. Yaşananlar onları ortak eyleme sürüklemeye adina yetersizdir. İkisi de savaşımını kendince, kendi sınıfına uygun biçimde kaldığı yerden umutlarını taşıyarak sürdürecektir.

Alacakaranlıktan Karanlığa ve Sonrası...

Aslında 12 Mart dönemi, daha ağır, daha karanlık günlerin ileticisidir. Türkiye bir başka baharda, 1980'nin sonbaharında daha büyük bir darbeyle vurulur. Üstelik bu kez darbeler, 1971'den daha aymaz, daha acımasızdır. Ödevlerine de daha sıkı çalışmışlardır. 1971'de uygulanan yöntemlere ek olarak ülkenin kültür yapısına da el atarlar. Ekonomide, sanatta, edebiyatta, dinde yozlaşma kültürünü ithal ederler ve hemen uygulamaya koyarlar. Amaç, halkın bilincini dumura uğratmaktır. Postmodern bir kültür oluşturmaya çalışırlar. Böylece ülkede egemenlerin karşısına direnen bir kitlenin çıkmaması sağlanacak, bir daha darbelere gereksinim duyulmayacaktır. Ama unuttukları önemli bir şey vardır. Hiçbir karanlık, insanlığın ışığını örtememiştir. Tarihsel sürece baktığınızda insanlık türüne katkısı olan hiçbir aydınlanma ve gelişim çabasının başarısızlıkla sonuçlandığı görülmemiştir.

Er ya da geç... Mutlaka... Aslolan Mücadeledir.

* Sevgi Soysal, *Şafak*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003.

Kaynak

- Erdal Doğan, *Yaşasaydın Aşık Olurdum*, Everest Yayınları, İstanbul, 2003
- İnsancıl Dergisi Sayı: 212, *Aslolan Hayattır*, İnsancıl Yayınları, İstanbul, 2008
- Akköy Kültür Sanat Edebiyat Dergisi- Kasım /Aralık 2008-Sayı 51 -Sayfa :17

BÜYÜK YÜRÜYÜŞ* Metin KÖSE

Gülay YEŞİLİPEK

Gemileri Yaktık, Geri Dönüş Yok

1991'deki Büyük Madenci Yürüyüşü... "Yüz bin madencinin Zonguldak'tan başlayan yürüyüşü Ankara'yı hedeflemiş 'Gemileri yaktık, geri dönüş yok' sloganı günlerce dağı taşı ve tüm ülkeyi inletmişti..."**

Yazar *Metin Köse*, Türkiye'de işçi hareketlerinin en büyüklerinden biri sayılan, dünya emek tarihine geçen bu *Büyük Yürüyüş*'ü belgelerle desteklenen roman biçiminde yazarak madencilerin tarihi direnişini edebiyat alanında da var etmiştir. *Yazar*, romanda iki büyük olayı birbiri ardı sıralanan bölümler halinde paralel kurgulamıştır. Bu iki büyük olaydan biri 4 Ocak 1991'de başlayan *Büyük Yürüyüş*, öteki olay ise bu yürüyüşten bir yıl sonra 3 Mart 1992'de Kozlu'daki grizu patlaması.

Bir madenci çocuğu olan Yazar *Metin Köse*, tarihsel olarak birbirini takip eden üç belgesel roman yazarak hem Türkiye'de madencilığın tarihsel gelişimine ışık tutmuş hem de madencilerin 1860'larda başlayan çileli yaşamını okurun gözleri önüne sermiştir. İlk roman *Mükellefiyet*, 1867'de Dilaver Paşa Nizamnamesi'yle birlikte başlayan çevre köylerdeki 13-50 yaş arası erkeklerin madenlerde zorla çalıştırılmasını konu edinir. İkinci belgesel roman *Göl Dağı* ise, ikinci Paylaşım Savaşı yıllarında başlayan ikinci zorla çalıştırılmayı anlatır. *Büyük Yürüyüş* ise üçüncü belgesel romandır.

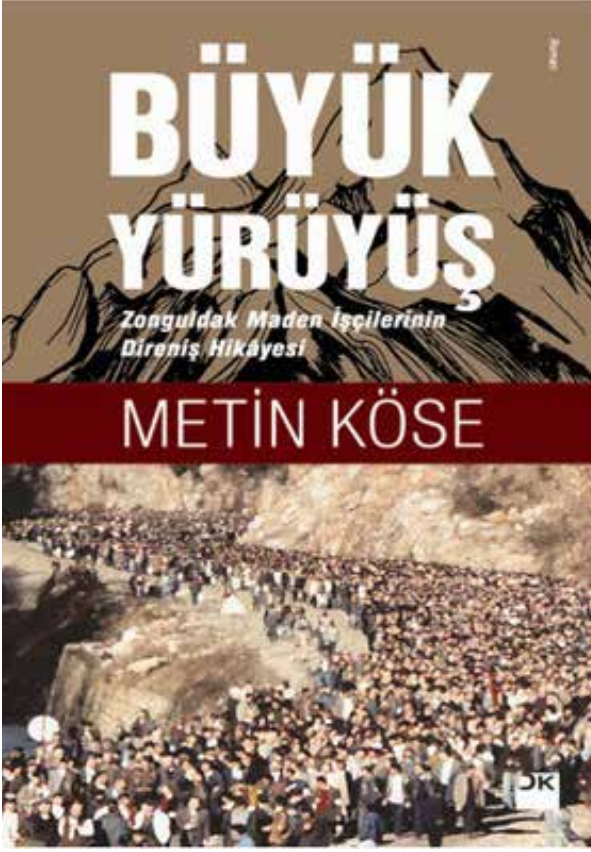

Metin Köse

Büyük Yürüyüş

Zonguldak madencilerini 4 Ocak 1991'de, "Gemileri Yaktık Geri Dönüş Yok" sloganıyla Ankara'ya yürüyüşe geçmelerinin nedeni 12 Eylül 1980'de askıya alınan, on yıldır verilmeyen hakları ve geçim derdiydi. GMİS (Genel Maden İşçileri Sendikası) Başkanı *Şemsi Denizer*, sendika binası önünde kadın, erkek, yaşlı, genç, çocuk Zonguldaklılara pencereden seslenir: "Var mısınız!" her soruşunda kalabalık "Varuz!" diye yanıtlıyor, sonra da "Ge-mi-le-ri-yaaaktık-ge-ri-dö-nüş-yok!" diyorlardı. Ankara'ya arabalarla gitmeyi planlamışlar fakat araçlar engellenmişti. *Şemsi Denizer* bir kez daha soru: "Peki!! Yürümeye var mısınız... Ankara'ya kadar yürümeye!!!" Kalabalık coşkuyla yanıtladı: "Varuz! Baaaş-kan-se-nin-le-ö-lü-me-de-gi-de-riüz!" "Ö-lüm-ol-sa-so-nu-muz-An-kara-dır-yo-lu-muz!" Yazar, bu büyük olayı hem dönemin etkili şahısları (sendika yöneticileri, cumhurbaşkanı, vali, içişleri bakanı, vb) gerçek adlarıyla romanda işlemiş hem de madencilerin, eşleri ve çocuklarıyla katıldıkları bu yürüyüş heyecanını aralarındaki diyaloglarla süsleyerek okurun gözünde canlanmasını sağlamıştır.

Aslında madencilerin hak talepleri için seslerini yükseltmeleri 30 Kasım'dan bu yana sürüyordu. Hemen her gün Zonguldak, Kozlu, Kilimli, Üzülmüş ve Karadon'daki yürüyüşlerde kadınlar ellerinde tencere tavalarla en öndeydiler. Sendika, yıllık yüzde 60'lara varan enflasyon karşısında ezilen madencilerin hakları için hükümetle görüşmeler yürütmüş ama bir sonuç alamamıştı. 4 Ocak 1991 sabahı yine kadınlar en öndeydiler. Kadınlar hayat pahalılığını hep günlük yevmiyeyle kıyaslıyorlardı. Bir kazmacı olan madencinin yevmiesi 6 bin ama bir kilo kıymanın kilosuna ise 15 bindi. Ankara'ya yürümek artık son umutlarıydı. Yürüyüş için hazırlık yapmışlar; pazar çantalarına kumanya olarak gözleme, bazlama, çörek, börek koymuşlardı. O gün yola çıkanlar yüz bin kişiydi. Sendika yöneticileri organizasyon için gerekli tedbirleri almışlar, her bölgenin sendika tem-

silcileri kendi işçilerinin önünde yürüyorlardı. Zonguldak'la Ankara arası 263 kilometreydi.

Ankara ise engellemeye çalıştığı bu yürüyüşe karşı güvenlik tedbirleri almaya başlar. Yolları kesmek için kolluk güçlerini harekete geçirir. İşçileri bakanı *Abdülkadir Aksu*: "Yürütmeyiz" derken.... Cumhurbaşkanı *Turgut Özal* basına: "İşçilerin isteği kabul edilemez" der. Zonguldak'tan başlayan yürüyüşte önde kadınlar ve çocuklar... Emekliler hep bir ağızdan yanıt veriyorlardı Ankara'ya: "*Çan-ka-ya-nın-şiş-ma-nı-ış-çi-düş-ma-nı!*", "*Öl-mek-var-dön-mek-yok!*" Türkiye'de ilk kez yüz bin kişi hak aramak için yürüyordu... Madencilerin eşi, anası, babası, çocuğu, genci, yaşlısı... Hep birlikte yürüyorlardı. Gazete ve dergi muhabirleri 30 Kasım'dan beri Zonguldak'taydı. Şimdi bu yürüyüş uluslararası basınının da dikkatini çekmişti. Ankara'yı, hükümeti tedirgin eden de bu noktaydı. Havada bir helikopter yürüyüş konvoyunu takip ediyordu.

İlk mola öğlen saatlerinde Zonguldak Devrek yolu üzerindeki Karaman Beldesi'nde verilir. Karaman halkı hazırlıklıdır misafirleri için. Yeniden yola çıkarken hep bir ağızdan bağı-

rırlar: "*Yo-lu-muz-An-ka-ra-he-de-fi-miz-Çan-ka-ya!*" *Şemsi Deniz*er elinde bir karanfille en önde yürüyordu. Yol kenarından el sallayıp destekleyenlere gülümseyerek selam verse de "*yürüyüşün provoke edilmesi*" endişesi içini kemiriyordu. Kolay değildi arkasında aralarında kadınların, çocukların, yaşlıların da olduğu yüz bin insan vardı. Madenciler, Devrek'e ulaştıklarında onları belediye başkanı "*Hoş geldiniz*" diyerek karşılar ve haklı davalarında yanlarında olduklarını söyler. O gün Devrek'teki 11 fırın gece gündüz çalışır. Tüm Devrek halkı ve köyleri gece konaklamak için evlerini, kahvehanelerini, hamamlarını, insanların uzanabileceği her yeri madencilere açmıştı. Apartman merdivenleri dahi konaklama için kullanıldı. Kuvayı Milliye şehri olan Devrek o gün de tarihi vazifesini yerine getirmişti.

Basın bu yürüyüşe büyük önem veriyordu. Altı kilometre uzunluğundaki konvoyun fotoğrafları vardı gazetelerin ilk sayfasında. Gece boyunca *Şemsi Deniz*er telefona çağrılır... İşçileri bakanydı arayan yürüyüşün kanunsuz olduğunu, otobana çıkmamalarını söylüyordu. *Deniz*er ise kısa yanıtlarla kanunsuz iş yapmadıklarını ve otobana çıkacaklarını söyler.

Kozlu'da Grizu Faciası

Yazar bu korkunç faciayı ayrıntılarıyla anlatırken teknik bilgilerle de desteklemiştir. Kısa zamanda Kozlu'daki maden faciasının boyutlarının çok büyük olduğu anlaşılır. 3 Mart 1992 günü, yerin 560 metre altında, şimdiye kadar patlatma için kullanılan dinamit yerine Macarların yeni bir tekniğiyle "havalı yüksek basınçla" patlatma yapılmıştı. O sırada madenin farklı nakislerinde (yer altında 100, 200, 300, 360, 400, 425, 485 ve 515 metre katlarında) toplam 1000'e yakın madenci çalışıyordu. İlk patlama normaldi fakat art arda gelen patlamalar yukarı katlara doğru yayılan deprem etkisi yaratır. İlk patlama yerindeki her şey, demir vagonlar bile eriyip duvarlara yapışmıştı. Madenciler ise parçalanmış, yanmıştı. Öteki katlardaki madencilerde patlamanın etkisiyle savrulmuştu. Nakıs 300'de patlamadan sonra kendine gelenler kömür tozu ve yanık kokusu içinde birbirlerine seslenirler; Celalettin, Mehmet, Şaban, İlyas... bir araya gelip yukarı çıkmak için kuyubaşına telefon ederler. Kuyubaşı onlara

yukarı çıkmalarını sağlayacak kafesin olduğu yeri söyler: "30 numaraya gidin." Nakıs 300'de bir ölüm kalım mücadelesi başlar. Gidecekleri kafes yeri dört kilometre uzaktadır. Geçtikleri yerlere tebeşirle ok işareti yaparak ilerlerler... 57 ok işaretinden sonra 30 numaralı kuyuya ulaşırlar. Fakat kafes çalışmıyordu. Ortalık zehir kokuyordu. Tavan ve duvarlardan taşlar düşmeye başlayınca oradan uzaklaştılar. Zehirli hava boğazlarını yakıyor, zor nefes alıyorlardı. Nakıs 360'a inerler. Oradakilerle birleşip nakıs 425'e koştular temiz hava için. Kuyubaşında temiz hava vardı. Bu zehirli havada yaşam koşusunu kazanan hayatta kalacaktı. Kuyubaşına ulaşanlar kalan güçleriyle ellerine geçirdikleri kazma kürekle kafesin demirlerine vurarak seslerini yeryüzüne ulaştırmak istiyorlardı. Gelen ilk kafese yaralıları koydular...

Ya yeryüzünde bekleyenler. O gece Kozlu uyumamıştı. Haberi alan kadınlar, çocuklar, yaşlılar evlerden fırlamış Uzun Mehmet-1 ve Uzun Mehmet-2 kuyularına koşmuşlardı. Kimi kocasını, kimi babasını ya da oğlunu kaybetme korkusuyla her yukarı çıkan kafese doğru koşmaya çalışsa da jandarmanın oluşturduğu engeli aşamıyorlardı. Bekleyenleri umutsuzluğa sürükleyen söylentiler çoğalmıştı. Şimdiye kadar resmi bir açıklama yapılmaması bu söylentilerin çoğalmasına neden oluyordu. İkinci gün tespit edilen 116 madencinin ölü bedenleri çıkarılmış, yaralı 84 madenci de hastaneye kaldırılmıştı. Daha acısı, yeraltındaki 147 madenciden haber alınamıyordu. Yeraltında yangın vardı. Madenci yakınlarının kimi bu haberleri alınca bayılmış, kimi üstünü başını yolmuş, kimi haberlere yalan diyerek ağlıyor, kimi de kömür ocağına lanet okuyordu. Yazar, tüm bu çaresiz insanların yakınmalarını, dövünmelerini kimi zaman diyaloglarla kimi zaman betimlemelerle okurun gözünde canlandırmayı başarmıştır. 5 Ocak 1992 günü yani grizu patlamasından iki gün sonra, yeraltındaki yangının sönmesi için kuyu ağızlarının ve ocakların hava bacalarının kapatılmasına karar verildi. Kuyu ağızları, kalın saçların demirlere kaynak yapılarak, kil ve çamurla sıvanarak sonra da köpük püskürtülerek hava geçirmez hale getirildi. Bu biçimde dokuz kuyu ağızı kapatılır. Madenci yakınlarının: "Ocaktakiler havasız kalmaz mı?", "Ölünler diye mi kapattınız?" haykırıları, is-

yanları ise yanıtsız kalır. Yazar, yeraltından çıkarılan yanmış, parçalanmış madencilerin yakınlarınınca teşhisi, yıkanıp siyah kefenlere konması işlemlerini ayrıntılarıyla yazmıştır.

Zonguldak'ta şimdiye kadar böyle bir kaza yaşanmamıştı. Neredeyse bir aydır derelerden çekilen sular ocaklara basılıyordu yangının sönmesi için. Kozlu'da 1200 işçi zorunlu izne çıkarılır. Ocaklardaki yangının ne zaman söneceği ise belli değildir. İzne çıkarılan madencilerin korkusu ise işsiz kalmaktır. Bu arada Zonguldak Valiliği yeraltında kalan 147 madenci için ölüm tutanakları hazırlanmasına karar verir. Kazanın ikinci günü ölü çıkarılan 116 madenciyle birlikte kazada toplam 263 madenci ölmüştü. Bu aynı zamanda 263 dul ve 995 yetim çocuk demekti.

Ekmek Kavgası Ölüm Korkusundan Daha Büyük

Kozlu kazasından bir süre sonra ölenlerin yerine işe girmek için TTK'ya (Türkiye Taşkömür Kurumu) verilen dilekçelerin sayısı 3 bini aşmıştı. Bu ekmek kavgasının ölüm korkusundan daha büyük olduğunu gösteriyordu. İşte bu ekmek kavgası nedeniyle bir yıl önce yüz bin kişi yola düşmüştü 4 Ocak 1991'de.

Büyük Yürüyüş, 3. gününde... 6 Ocak 1991'de Mengen'den başlar... E5 Karayoluna az kalmıştır fakat polis ve asker Deller Köprüsü'nde yolu kesmiştir. O gece polis uyuyan madencilere acımasızca saldırır, 201 işçiyi gözaltına alırlar. Madenciler slogan atarak direnmeye çalışsalar da. *Şemsi Denizler* ve sendikacılar polisle görüşürler ama bir sonuç alamazlar. *Denizer* polisin Ankara'nın emriyle hareket ettiğini biliyordu. Kışın soğukunda yorgun, hasta olan madenciler öfkeliydi. *Denizer*'in "*Mengen'e geri dönüyoruz!*" sözlerine en çok kadınlar karşı çıktılar. *Denizer*, madencileri "*Amaç sözleşme yapabilmek!*" diyerek dönmeye ikna eder. Sendika Ankara'da Çalışma Bakanı *İmren Aykut*'la görüşür ve toplu sözleşme görüşmeleri başlar. 6 Şubat'ta görüşmeler anlaşmayla sonuçlanır... Ücretlerin yüzde 180 artışı kabul edilir. Yani madenciler haklarını söke söke almışlardı.

(*) Metin Köse, *Büyük Yürüyüş*, Doğan Kitap, 2014, İstanbul.

(**) Arka kapak yazısı

BABAMIN KANATLARI

Geminin Makine Dairesinde Yaşayanlar

Suna CAN

Tarih boyunca iktidar çevrelerinin başı sıkıştığında, ekonomik tasarrufa gidileceğinde halka sık sık: "Hepimiz aynı gemideyiz" söylemleri hiç eksik olmaz. Halbuki ülkenin iyi zamanında zevki sefa sürerlerken halk bundan payını alamazken sıkıntılı, zorlu dönemlerde sıkıntının, zorlukların birlikte, güya birlikte -onu da halkın sırtına yüklerler- giderilmesi yönünde eylemler ve söylemler alır başını gider. Elbette hepimiz aynı gemideyiz ancak geminin hangi bölümündeyiz? Asıl bunu sorgulamak gerekir. Geminin süit odalarında, havuz başında güneşlenenler; geminin makine dairesinde yaşamlarını geçirenlerden başları sıkıştığında özveride bulunmalarını bekler. İşler düze çıktığında yine herkes yerine geçer.

"Hepimiz aynı gemideyiz" söylemine benzer bir söylemi de özel sektörde duyarız. Özel sektör patronları kardan zarar ettiklerinde ya da kendilerinin işi

büyütme, ailevi giderlerinin arttığı dönemlerde işçilerinden özveri beklerler ve işçileri toplayıp: "Biz bir aileyiz" teranesini işçilere yutturmaya çalışırlar. Madem iş yerinde çalışanların hepsi patronun birer aile üyesi. Patron en azından son model arabasını birer hafta işçilere ödünç versin de dolmuşlarda, otobüslerde sürünen işçiler rahatça işe gidip gelsinler.

Babamın Kanatları filmi de geminin makine dairesinde çalışanların yaşamını/dramını konu alıyor. Filmin yönetmeni ve senaristi *Kıvanç Sezer*. *Sezer* filmin çekiminde 2010 yılında *Ömer Çetin* adlı üniversite öğrencisinin İstanbul'da bir inşaat şantiyesinde düşüp ölmesi haberinin etkili olduğunu belirtiyor.*

Filmin ana karakteri olan İbrahim Usta rolünü *Menderes Samancılar* canlandırmıştır. İbrahim ve yeğeni Yusuf (*Musab Ekici*) Van depreminden sonra İstanbul'a gelmiş, inşaatlarda çalışmaya başlamışlardır. Özellikle İbrahim'in amacı inşaatlarda kazandığı parayı, depremde sonra yıkılan evlerinin yerine kendilerine verilecek olan TOKİ evlerinin taksitlerini ve ailesinin ihtiyaçlarını karşılamak için biriktirip ailesine göndermektir.

Filmin ilk sahnesi İbrahim'in bir muayenehanede doktoruyla konuşmasıyla başlar. Doktoru İbrahim'e gelmekte çok geç kaldığını söyler. İbrahim doktora: "Vallahi çalışıyorum. İzin almakta her zaman kolay olmuyor

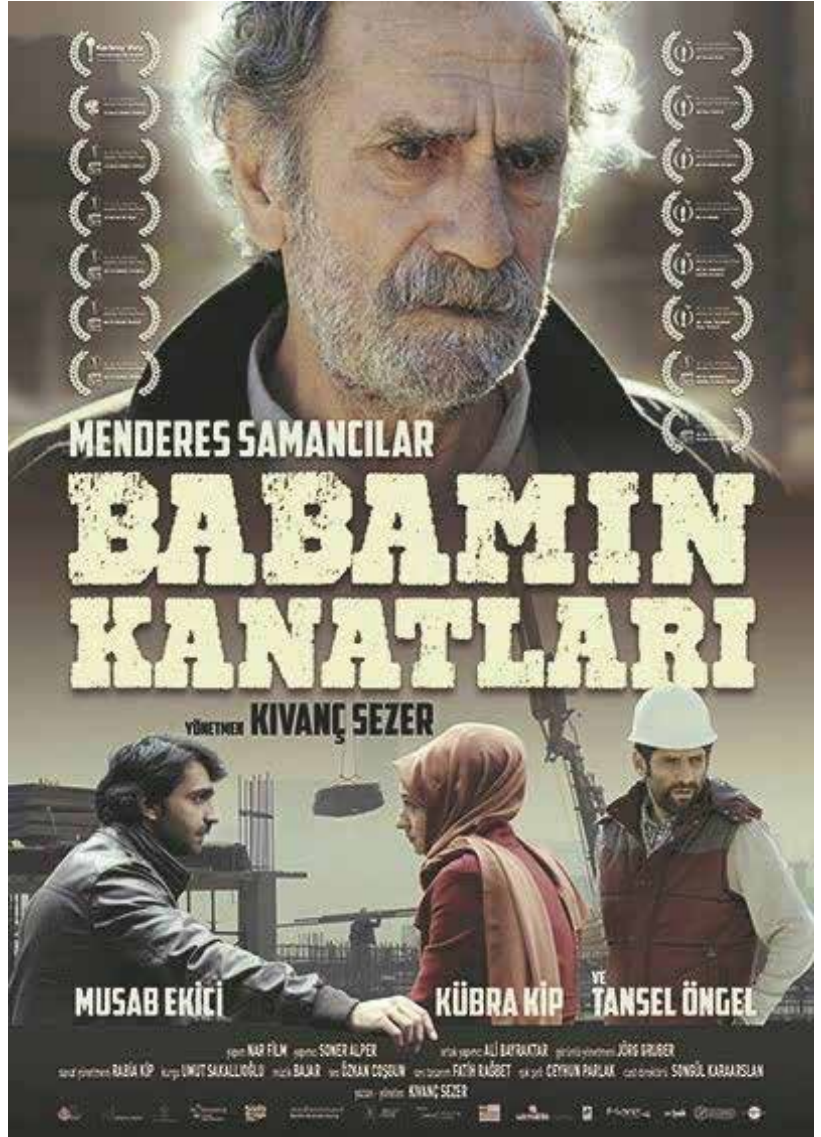
Kıvanç Sezer

doktor" diyerek hasta olduğunda bile çalışması gerektiğini belirtmesi çok acıdır. Asıl iç yakan durum; doktorun İbrahim'in ilerlemiş bir kanser hastası olduğunu ve kemoterapi almasını söylemesi üzerine İbrahim'in doktora: "Tedavi olurken çalışsam olmaz mı?" demesidir. Bu söz filmin özetidir adeta.

İbrahim Usta'nın yeğeni Yusuf; kız arkadaşına sıradan inşaat işçilerinden farklı olduğunu göstermeye çalışır. Kız arkadaşıyla buluşmaya giderken küpe takar, kız arkadaşına inşaatçı çalışan üniversite öğrencisinin bildiği şiirleri yazdırıp gönderir. Bir üst sınıfa atlama hayali vardır. En büyük hayali gökdelen inşaatında çalıştığı dairelerden birinde oturmaktır. Yusuf, şantiyedeki işçilerden sorumlu olan Kalfa Resul'le arasını iyi tutar. Aynı zamanda çalışma koşullarını ve aldıkları yevmiyeyi yeterli görmeyen işçilerin örgütlenmesini Kalfa Resul'e gammazlayıp onları işten attıran kişidir. Böylece Yusuf'un kendi sınıfına yabancılaşmasını görürüz.

Kalfa Resul rolünü *Tansel Öngel* oynamaktadır. İnşaat firması ile işçiler arasında köprüdür. İşçilere soluk aldırılmaz. İşçilerin yevmiyelerini zamanında vermez. Patrondan yana tavır sergiler.

Babamın Kanatları bir durum filmidir. Filmin durağan bir biçimde ilerlemesi zaman zaman izleyiciyi sıkırsa da işlenen konular itibarıyla film kendini izlettiriyor. Yönetmen *Kıvanç Sezer*, aslında inşaat işçilerinden yola çıkarak güvencesiz, sağlıksız koşullarda ça-

lışan, yeterli ücret almayan bütün işçilerin, emekçilerin hangi zorlu koşullarda çalıştığını anlatmaktadır. Ülkemizde yaşanan sosyal güvencesizliği, sınıflar arası uçurumu, sermayenin korunmasını, üniversite öğrencilerinin alanlarında staj yapmak yerine inşaatlarda çalışmak zorunda kalmasını, işsizliği; propaganda aracı yapmadan, abartmadan olağan akış içinde vermiştir.

Filmin ilk gösterimi 1-9 Temmuz 2016 tarihinde Çekya'da 51. Uluslararası Karlovy Vary Film Festivali'nde gerçekleştiriliyor. Ülkemizde ise Ankara'da 25 Kasım-1 Aralık 2016 tarihleri arasında 22. Gezici Film Festivali'nde yapılıyor.

Kıvanç Sezer sosyal medyada verdiği röportajlarda filmin arkasında en az üç yıllık emeğin olduğunu belirtmiştir. Mühendis kökenli olan yönetmenin daha öncesinden kısa filmleri bulunmaktadır. Toplumsal sorunlara eğilen Sezer'in bu filmi bana İngiliz Yönetmen Ken Loach'un *Ben, Daniel Blake* filmini anımsattı.

Babamın Kanatları filminde olay örgüsünün geçtiği mekan çoğunlukla inşaat olması, inşaat sektörü üzerinden daha doğrusu İbrahim Usta üzerinden pek çok konuya değinilmiş. Örneğin; inşaat sektörü, deprem ve deprem sonrası yaşanan sıkıntılar, üniversi-

te öğrencilerinin geçim sıkıntısı, işsizlik, iş yerinde iş güvenliğinin olmaması, sosyal güvencesizlik, yoksulluk, TOKİ evleri, iş kazaları, iş kazaları nedeniyle ölen insanların bir rakamdan ibaret olması gibi konulara değinilmiş. Bu konular filmde güzel yedirilmiş, sırtıtmıyor. Yönetmen Sezer'in ilk uzun metrajlı filmi olmasına karşın tek bir mekanda iyi iş çıkarılmış.

Kıvanç Sezer, bu filmi yaparken üçleme olarak tasarladığını verdiği röportajlarda: "*Babamın Kanatları*

ı konut inşaatındaki inşaat işçisinin hikayesiydi. İkinci film o konutlardan ev alan beyaz yakalı bir çiftin hikayesi olacak. Üçüncü film ise o konutları yapan müteahhittin hikayesi olacak. Böylelikle de 2010'ların Türkiye'sinde ki bu konut rantını ve ekonomik çarkı üç filmde birbirinin içine geçirerek göreceğiz" der.**

Yönetmen Kıvanç Sezer, bu filmiyle 23. Adana Film Festivali'nde SİYAD "En İyi Film" ödülü başta olmak toplam yedi ödül almıştır.

Filmin müziğini Bajar yapmış, iyi iş çıkarmış bence. Filmde bol bol çok katlı apartmanları, gökdelenleri, inşaat halinde olan binaları görürüz. Betonun soğuk yüzü *Bajar*'ın müziğiyle daha bir sert vurmaktadır izleyiciye.

Menderes Samancılar çok iyi bir performans sergilemiş bence bu filmde. Yüz ifadeleriyle içinde bulunduğu çaresizliği çok net bir biçimde vermiştir. İzleyiciye duygusunu aktarmayı başarmıştır. Kısaca rolünün hakkını vermiş.

Çaresizliğin, yokluğun, yoksulluğun, kimsesizliğin bir filmidir *Babamın Kanatları*. Türkiye'nin makine dairesinde yaşayan insanların panoramasıdır.

*<https://bianet.org/etiket/omer-cetin-15671>

** <https://lavarla.com/kivanc-sezer-ankara-da-film-ceksem-kisin-cekirdim/>

Katılımcı Yorumları

Şükran CEYHAN - Babamın Kanatları bana *Ken Loach*'un *I, Daniel Blake* filmi ni hatırlattı. *Ken Loach* da kendi ülkesindeki işçi sorunlarını, sistemle çatışmayı, bürokrasi ve yabancılaşma gibi konuları çarpıcı bir şekilde anlatır. Fakat izlediğiniz film, insanın kendi ülkesinden ve kendi insanların dramı olunca bıçak daha bir derine saplanıyor sanki. Film izlerken "Aslında bunları bilmeyen varmı?" diye düşünmekten kendimi alamadım. Sadece filmin bir sahnesinde tamamen o ortamın dışına çıkıyor, ev almak için daireyi gezen çifti görüyoruz, sanki başka bir dünyada yaşıyorlar gibi geliyor insana. O dikey beton dan kentlerin betonlaşmış insanları gibiler. Filmin kahramanı İbrahim Usta ile yeğeni Yusuf'un dramlarının etrafında bir sürü yan konu görüyoruz. Yoksulluk, sosyal güvence eksikliği, ötekileştirme, kimlik sorunu, eğitimsizlik, sömürü, yabancılaşma, sınıf atlatma hayalleri, üniversite mezunu ama işsizlik yüzünden inşaatlarda çalışanlar... İş güvenliği sorunu... Nereye baksanız içiniz sıkılıyor, boğazınıza bir şeyler düğümleniyor. Fakat bu ajitasyondan değil saf gerçekçilikten. İlk filminde bu kadar başarılı olan *Kıvanç Sezer*'i ve filmin başrol oyuncusu *Menderes Samancılar*'ın oyunculuğunu yürekten kutluyorum. Bir de filme emeği geçen herkesi...

Aydın KARAKÜÇÜK - Filmi ilk kez sanırım 2018 yılında İstanbul'daki bir etkinlikte izlemiştim. Yönetmeni, yapımcısı ile bir iki oyuncusu gösterimden sonra düzenlenen söyleşiye katılmış ve izleyicinin sorularını yanıtlamışlardı. Doğrusu o zaman nedenini bilemiyorum, film beni çok etkilememişti. Sanırım iş çıkışı olması ve trafikten ötürü etkinliğe son anda yetişmem filme gereken dikkati veremememe yol açmıştı. Ancak izleyici soruları ve yönetmenin verdiği yanıtlar bu filmi kesinlikle tekrar izlemem gerektiğini bana gösterdi. Ama bu tekrar izleme bir türlü mümkün olmadı. Ta ki Suna: "*Arkadaşlar bu sayıda Babamın Kanatları'nı irdeliyeceğim*" diyene kadar. Bir yerde kendi kendime verdiğim ve unuttuğum sözü yerine getirme şansı yakalamıştım. Ama bir sorun vardı. İnternetteki sitelerde filmin Kürtçe sahnelerinin Türkçe altyazısı yoktu. Bunu da Suna çözdü ve Türkçe altyazılı linki zar zor da olsa buldu.

Öncelikle peşinen şunu rahatlıkla söyleyebilirim ki "*Babamın Kanatları'nı*" izlerken bir *Ken Loach* ya da *Yılmaz Güney* filmlerindeki tadı aldım. Onların toplumcu gerçekçi çizgileriyle tamamen örtüşüyor. *Kıvanç Sezer* onlar gibi iyi kötü arasındaki çizgiyi abartmadan, göze sokmadan göstermiş. Örneğin ana karakterimiz İbrahim'in karşısındaki düşman belirli bir kişi değildir. Ne patrondur ne de şeytanlaştırılmış başka karakterlerdir. İmlenen düşman, insanı istatistik verilere, sayılara indirgeyen ekonomik ve toplumsal sistemdir.

Film, iç içe geçmiş katmanları yormadan, kafa karışıklığı yaratmadan; aralarındaki diyalektik bağı da kaybettirmeden anlatıyor. Bu bağlamda bir hastalığın arka planında; taşeron sistemini, iş cinayetlerini, derin yoksulluğu, kentsel dönüşümün gizli yüzünü, işçinin ürettiği artı değerle yükselen lüks konutlar arasındaki sınıfsal çelişkiyi ve insan yaşamının piyasa mantığı içinde nasıl değersizleştiğini görüyoruz.

Filmin peşinde olduğu soru sanırım, "Bir insanın ölümü acaba geride kalanların yaşamlarından daha değerli olabilir mi?" Bu zor sorunun yanıtını da bireysel açıdan değil toplumsal koşullar altında aranması gerektiğini de özellikle vurguluyor film.

Bana en çarpıcı gelen ve notunu aldığım cümleyle bitirmek isterim yazımı. Belki de bir çırpıda anlatır İbrahim Usta bu sözüyle: "Karıncalardan biri ölse hiçbir şey fark etmez. Çalışmaya devam ederler. Milyonlarcası var güçleriyle çalışırlar. Kimse ölenin farkına varmaz."

Belki de insanı karıncalardan ayıran şey, emeği yüceltirken emekçiyi unutmayan, eksilen her canın yasını tutan, hesabını soran ve bir gün hiçbir ölümün sıradan karşılanmadığı bir dünyaya duyduğu inatçı özlemdir.

Hüray KILIÇ - Film iş cinayetlerini, inşaata dayalı büyümenin yarattığı toplumsal çürümeyi anlatıyor. Film yavaş ilerlemekle birlikte inşaat sektöründe, iş cinayetlerinde ne tür hukuksuzlukların, dolapların döndüğünü yönetmen gözler önüne sermiş. Toplumsal bir konuya ışık tutmuş.

Ülke ekonomisinin lokomotifini inşaat sektörü... Yönetmen **Kıvanç Sezer** Kürt bir aile üzerinden bu çarkları döndürenlerin de alt gelir grubundan gelen Kürtler olduğunu vurgulamak istemiş. Filmde Kürtçe konuşmalar alt yazıyla tercüme edilmiş.

Filmde çıkıntı bir karakter olan Yusuf yaptığı işe ve içinden çıktığı topluma uymuyor.

Konforlu Muhalefet Sineması: SARI ZARFLAR

Ayдын KARAKÜÇÜK

NOT: Yazı spoiler (süprizbozan) içermez.

Filmden ilk haberim, **Özgü Namal**'ın Berlin'de düzenlenen basın toplantısında yaptığı açıklamaların karşıma çıkmasıyla oldu. **Namal**, bir soruya verdiği yanıtta: "Türkiye'de çekemediğimiz için burada (Almanya) çekmiş değiliz. Düzeltme yapalım soruda. Bu, Türkiye'de çekilemeyecek bir film değil. Burada çekilmesi tercih edildi. Burada zorunluluk yok" diyordu. Fragmanı izlediğimde filmin konusunu kabaca tahmin etsem de bu sözleri bir yere oturtmakta zorlandım. Ortada bir tutarsızlık var gibiydi. Bu da merakımı daha da artırdı.

Film Berlin'de ödül aldıktan sonra, yandaş olarak nitelendirilebilecek bazı gazetelerde **Özgü Namal**'ın sözleri "Bu duruş bu millete 'Özgü'", "Bu yanıt alkışlandı", "Sorudaki tuzağa düşmedi" gibi başlıklarla haberleştirildi. İşte tam da bu noktada kafamdaki sorular artmaya başladı. Ortada ciddi bir çelişki vardı. Eleştirel ve politik bir filme, bırakın bu çevreler tarafından övgüler düzülmesini, doğrudan "Türk düşmanlığı" suçlamaları yöneltilmesi beklenirdi. Üstelik Yönetmen **İlker Çatak** da verdiği röportajlarda "Benimle çalışan herkes büyük bir risk aldı" diyordu. Beraberinde de film etrafında oluşan tartışmalarda birbirinden iddialı değerlendirmeler dolaşıma giriyordu. Filmin Türkiye için "çok tehlikeli" olduğu, "otoriterliğe başkaldırdığı",

bu nedenle Türkiye’de kesinlikle yasaklanacağı ya da hiç vizyona girmeyeceği ileri sürülüyordu. Hatta filmin ele aldığı konuların taşıdığı risk nedeniyle Almanya’da çekildiğini öne süren yazılar ve videolarla da karşılaşıyordu.

Berlin’den sonra film, aralarında Türkiye’nin de bulunduğu yirmi iki ülke tarafından satın alındı. Dolayısıyla ortada açıklanması gereken bir durum çıktı. Film gerçekten anlatıldığı kadar “*tehlikeli*” miydi? Eğer öyleyse, neden Türkiye’de vizyona girebiliyordu, beklenen tepkiler neden ortaya çıkmıyordu? Yoksa filmin etrafında, içeriğinden bağımsız olarak başka bir anlatı mı kuruluyordu?

Sessizlik, Tavır ve Gündelik Hayatın Politikası

Gündelik hayatın sıradan görünen ayrıntıları içinde şekillenen baskılar, insanların özel yaşamlarında açtığı yaralar ve kişisel ilişkileri dönüştürme biçimleri en az siyasal çatışmalar kadar önemlidir. *Sarı Zarflar*, tam da bu noktada duran bir film olarak dikkatimi çekti. Film, politik baskının bireyin yaşamına nasıl nüfuz ettiğini anlatırken, bunu gayet sessizce yapıyor. Bu sessizliği de aile içindeki gerilimler, ekonomik sıkışmışlıklar ve etik tercihler üzerinden gösteriyor. Ama film saydığımız ağır basan yönleriyle değil daha çok politik yönüyle tanıtılıyor. Yazı girişindeki kafa karışıklığının nedeninin bu olduğunu söylemeliyim. Tabii buradan filmin politik yönünü görmezden geleceğimiz anlamı çıkmasın. Film klişelere düşmek pahasına, son yıllarda çekilmiş en açık politik filmlerden biri sayılabilir. Ancak politikliğiyle ona yüklenen “*tehlikeli film*” imgesi arasında ciddi bir mesafe bulunuyor. Hemen şunu da eklemeliyim. Baskı ve otoriterleşme üzerine kurulmuş olabilir ama bunu yaparken son derece kontrollü, ölçülü ve kimseyi fazla rahatsız etmeyecek bir dil tercih edilmiş. Söylendiği kadar “*cesur*”, “*yasaklanacak kadar*

da tehlikeli” değil. Yani ortaya yeraltından bir muhalefet manifestosu çıkarmıyor *Sarı Zarflar*.

Adı konulmayan bir ülke, adı verilmeyen bir iktidar, zamansızlaşmış bir otoritenin baskı atmosferi, bulanıklaştırılmış bir siyasal bağlam... Bunları doğal olarak ilginç, yaratıcı ve yapım ekibinin tercihi olarak kabul edebiliriz. Ama bu tercihler filmin de sınırlarını çiziyor. Evrensellik bazen cesaretin bir göstergesi değil, çekingenliğin estetik biçimi haline gelebilir. Kimseyi doğrudan karşısına almak istemeyen anlatılar, çoğu zaman belirsizliğin sağladığı güvenli bölgelere çekilirler ya da kimseyi rahatsız etmek istemiyorsanız bu tip sınırların içine saklanabilirsiniz. Yani belirsizlik arzu edilen derinliği değil tam tersi sizi sisler içine de sokabilir.

İzleyici filmde ne anlatılıyor çok rahatlıkla anlıyor. Ama adı ne bunu bilemiyor. Çünkü

o kadar çok katman var ki filmde. Nitekim basın toplantısında yabancı bir gazeteci: "Bu kadar çok katman arasındaki bağlantıyı nasıl tanımlarsınız?" şeklinde bir soru yönelttiğinde Özgü Namal "Katmanlar sessizlikte buluşur" yanıtını veriyor. Bu noktada katılıyorum Namal'a. Yani film bağırıyor. Herkesin kendinden bir şey bulabileceği kadar geniş bir alan açılıyor filmde çünkü. Bu yüzden kimsenin bağırmasına gerek yok. Ama bu genişlik aynı zamanda bir konfor alanı yaratıyor. Tehlikeli bir alan... Çünkü belirli bir tarihsel bağlama yaslanmadığı için, doğal olarak belirli bir hesaplaşmanın da dışında kalıyor. Bu yüzden de *Sarı Zarflar* izleyiciyi rahatsız etmiyor. Belki üzüyor, duygulandırıyor, düşündürüyor ama sarsmıyor. Çünkü öfke de estetikleşiyor filmde.

Siyasal çatışmayı etik bir ikileme dönüştürdüğünü söyleyebilirim. Baskıyı ise bireysel vicdan sorunu olarak gösteriyor. Geriye, sistemin kendisinden çok bireylerin yaşadığı duygusal kırılmaları anlatan bir dram kalıyor. Bu da en korkutucu durumdur bence. Kimseyi rahatsız etmeyen muhalefet ve iktidar yanlısı gazetelerin bile rahatlıkla sahiplenebildiği bir "cesaret" yani.

Gerçekten de ortada tuhaf bir durum var. Eğer bir film hem uluslararası festival çevrelerinde bir direniş sembolü olarak sunuluyor hem de yandaş medyada "Sorudaki tuzağa düşmedi", "Bu duruş bu millete 'Özgü'" manşetleriyle övülebiliyorsa, burada durup düşünmek gerekir.

Belki de sorun filmde değildir. Belki de sorun, çağımızın muhalefet anlayışındadır. Kimseyi gerçekten

karşısına almayan filmler "çok tehlikeli" ilan ediliyor. Çünkü artık yapıtların (sinema, roman, tiyatro vb) kendilerinden çok, yapıtlar hakkında kurulan öyküler dolaşıma sokuluyor. Riskten daha önemli olan şey, risk anlamıdır. Direnişten daha önemli olan şey, direniş estetiğidir. Böylece muhalefet, gerçek bir siyasal çatışma olmaktan çıkıp estetik bir pozisyona dönüşüyor.

Bütün bunlar, *Sarı Zarflar*'ın dışlanacak bir film olduğu anlamına gelmiyor elbette. Tersine, üç ülkenin ortaklığı, sinema emekçilerinin titiz çalışması, oyuncuların güçlü performansları, atmosferi ve sessizliği anlatının bir parçasına dönüştüren diliyle, uzun süre tartışılacak bir yapım çıkmış ortaya. Belki de filmin asıl başarısı burada yatıyor. Çünkü iyi ya da kötü, katılalım ya da karşı çıkalım, *Sarı Zarflar* seyircisini yalnızca bir öyküyle değil, film çevresinde kurulan öykülerle de yüzleştiriyor.

İŞÇİ SINIFI VE TÜRKİYE'DE SENDİKALAŞMA

Satı İLEN

İşçi sınıfıyla sendika hareketlerini ele almadan önce sendika kavramının ne anlama geldiğini ve tarihsel olarak nasıl ortaya çıktığını incelemek gerekir. Sendikalar; çalışanların ekonomik, sosyal, kültürel ve mesleki haklarını korumak ve geliştirmek amacıyla oluşturdukları bağımsız örgütlerdir. İşçilerin ortak çıkarlarını savunmayı hedefleyen bu örgütler, çalışma koşullarının iyileştirilmesi, ücretlerin düzenlenmesi, sosyal güvence sağlanması ve çalışanların haklarının korunması gibi temel işlevler üstlenir. Sendikaların tüzel kişilikleri bulunur, aynı zamanda birer kitle örgütü olarak faaliyet gösterirler. Amaçları yalnızca üyelerinin çıkarlarını korumak değil, çalışma hayatında daha adil ve hakça bir düzen kurulmasına katkı sağlamaktır.

Sendika kavramının ortaya çıkışı, sanayi toplumunun gelişmesiyle doğrudan ilişkilidir. İlk sendikal örgütlenmelerin kökeni, 18. yüzyıl sonları ve 19. yüzyıl başlarında İngiltere'de görülen dayanışma birliklerine kadar uzanır. İlk dönemlerde özellikle aynı mesleği yapan kalfalar, zanaatkarlar arasında dostluk, dayanışma ve yardımlaşma amacıyla birlikler kurulmuştur. Sanayi Devrimi'yle birlikte işçilerin ağır çalışma koşulları, düşük ücretler ve uzun mesai saatleri karşısında ortak hareket etme gereksinimi ortaya çıkmış, bu durum modern sendikaların doğmasına zemin hazırlamıştır. Bu nedenle İngiltere sendikacılığın geliştiği ilk ülkelerden biri olarak kabul edilir.

Sendika kavramı ülkeden ülkeye farklı anlamlar taşıyabilmektedir. İngiltere, Almanya ve Amerika Birleşik Devletleri gibi ülkelerde sendikalar daha çok işçi örgütlerini oluştururken, Türkiye ve Fransa gibi kimi ülkelerde ise hem işçilerin hem de patronların bulunduğu meslek örgütleri için sendika kavramı kullanılabilmektedir. Bu durum, çalışma ilişkilerinin hukuki ve tarihsel gelişimine göre şekillenmiştir.

Sendikalar işçi hareketleri sonucu ortaya çıkmış ve zaman içerisinde toplumsal yaşamın önemli aktörlerinden biri olmuştur.

Özellikle sanayi toplumunun gelişmesiyle birlikte işçi sınıfının hak mücadelesinde etkili olmuş; ücret artışları, çalışma saatlerinin sınırlandırılması, iş güvenliği ve sosyal hakların geliştirilmesi gibi birçok kazanımın elde edilmesinde önemli rol oynamıştır. Aynı zamanda sendikalar, çalışanların haklarını savunan etkili birer sivil toplum örgütü niteliği kazanmıştır.

Özellikle 20. yüzyılın büyük bölümünde sendikalar oldukça güçlü ve etkili yapılar-ken, bu yüzyılın son çeyreğinden itibaren güç kaybetmeye başlamışlardır. Özellikle 1980 sonrası dönemde uygulanan neoliberal ekonomik politikalar, devletin ekonomik alandaki rolünün azalması, özelleştirmelerin yaygınlaşması, esnek ve güvencesiz çalışma biçimlerinin artması sendikaların etkisini azaltan temel nedenler arasında yer almıştır. Bunun yanında genç iş gücünün artması, kadın çalışanların iş yaşamındaki payının yükselmesi ve hizmet sektörünün genişlemesi de geleneksel sendikal yapıları zorlamıştır. 1990'lı yıllardan sonra ise birçok ülkede sendikalara üye sayısında ciddi düşüşler yaşanmıştır. Bu durum, sendikaların yeni çalışma biçimlerine uyum sağlama çabasını beraberinde getirmiştir.

İşçi sendikalarının tarihsel simgelerinden biri de kırmızı renktir. 19. yüzyıl ortalarından itibaren işçi hareketlerinde kırmızı renk önemli bir sembol olmuştur. İşçi ayaklanmalarıyla grevlerde işçilerin kızıl gömlekler giymesi ve kızıl bayraklar taşıması nedeniyle kırmızı renk emek mücadelesiyle özdeşleşmiştir.

Özellikle 1917'de Rusya'da gerçekleşen sosyalist devrimden sonra kırmızı renk, dünya genelinde işçi sınıfının ve sosyalist hareketlerin sembolü olarak yaygınlaşmıştır.

Bunun yanında sendikacılık tarihinde "sarı sendika" kavramı da önemli bir yer tutmaktadır. Tarihçi Pierre Brizon'a göre sarı sendika kavramı ilk kez Fransa'da ortaya çıkmıştır. Fransa'da maden işçilerinin haklarını elde etmek amacıyla başlattıkları grev hareketleri zamanla ülke geneline yayılmıştır. Patronlarla uzlaşma sağlanamayınca işçiler hükümetten arabuluculuk talep etmiş, sonunda sendikanın tanınmasına yönelik bir çözüm kabul edilmiştir. Ancak bazı patronlar greve katılmayan ve kendilerine yakın çalışanlara alternatif bir sendika kurdurmuştur. Bu grubun üyeleri sarı renkli bir salonda toplandıkları için zamanla "sarı sendika" olarak

anılmaya başlanmıştır. Sonraki dönemlerde patronların etkisi altında bulunan ve işçi çıkarlarından çok patronların beklentilerine yakın duran sendikal anlayışlar da bu isimle tanımlanmıştır. Günümüzde "sarı sendikacılık" kavramı, iktidar ya da patron yanlısı veya bağımsızlığını yitirmiş sendikal yapıları eleştirmek amacıyla kullanılır.

Sonuç olarak sendikalar, çalışma yaşamında hak arayışının örgütlü biçimde yürütülmesini sağlayan önemli kurumlardır. Tarihsel süreç içinde işçilerin ekonomik ve sosyal haklarının gelişmesine büyük katkı sağlamış, aynı zamanda demokratik toplum düzeninin güçlenmesinde etkili olmuşlardır.

Türkiye'de Sendikacılığa Kaba Bir Bakış

Türkiye'de sendikacılığın gelişimini anlayabilmek için Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki toplumsal ve ekonomik yapıyı göz önünde bulundurmak gerekir. 1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti kurulduğunda Batı Avrupa'daki anlamıyla belirgin sınıfsal ayrımlar ve güçlü bir sanayi işçi sınıfı mevcut değildi. Osmanlı Devleti'nden miras kalan toplumsal yapı büyük ölçüde köhnemiş bir bürokrasi, toprak sahibi seçkinler ve sınırlı ölçekte ticaretle uğraşan küçük esnaf kesiminden oluşuyordu. Özellikle İstanbul ve İzmir gibi ticaret merkezlerinde küçük ölçekli bir tüccar ve esnaf topluluğu bulunmakla birlikte, modern anlamda örgütlü bir işçi sınıfının ortaya çıkabileceği sanayi yapısı henüz gelişmemişti.

Cumhuriyetin ilk döneminde devlet, ekonomik kalkınmayı öncelikli hedef olarak belirlemiş olsa da Osmanlı'dan devralınan dış borç yükü, kapitülasyonların ekonomik etkileri ve sınırlı sanayi altyapısı nedeniyle sanayileşme yavaş ilerlemiştir. 1923–1946 yılları arasında devletçilik politikalarıyla bazı sanayi yatırımları yapılmış olsa da sendikal hareketin gelişmesini sağlayacak geniş bir işçi kitlesi oluşamamıştır.

Türkiye'de sendikacılığın filizlenmeye başladığı dönem genel olarak 1946–1960 yılları

arasına denk gelir. 1946 sonrasında çok partili siyasal hayata geçiş süreciyle birlikte görece bir liberalleşme ortamı oluşmuş, dernek ve cemiyet kurma alanındaki kısıtlamaların bir kısmı kaldırılmıştır. Böylece sendika kurmanın önündeki hukuki engeller kısmen azalmıştır. Bu dönemde sosyalist eğilimli kümelerin ve bazı siyasi çevrelerin desteğiyle çeşitli işçi sendikaları kurulmuşsa da, devletin siyasal kaygıları nedeniyle önemli bir bölümü kısa süre içinde kapatılmıştır.

Aynı yıllarda özellikle kamu sektöründe demiryolları, madencilik, tütün, bayındırlık, tekstil, haberleşme ve kâğıt sanayi gibi iş kollarında çeşitli sendikalar kurulmaya başlanmıştır. Ancak bu dönemde sendikal hareket, yalnızca işçi hakları mücadelesinin bir alanı olmamış; aynı zamanda siyasi iktidar ile muhalefet arasında nüfuz mücadelesinin bir parçası olmuştur. Sendikaların önemli bir bölümü siyasal aktörlerin etkisi altında kalmış, bu nedenle işçi hareketleri zaman zaman hak mücadelesinden çok bir vesayet ve denetim mücadelesi görüntüsü vermiştir.

Türkiye'de sendikacılığın hukuki temelleri 1947 yılında çıkarılan ilk sendikalar kanunuyla atılmıştır. Bu düzenleme sendikaların yasal statü kazanmasını sağlasa da grev hakkı ve toplu sözleşme gibi temel araçları içermediğinden, sendikal faaliyetler oldukça sınırlı kalmıştır. Türk sendikacılığının daha örgütlü ve güçlü bir yapıya kavuşması ise 1952 yılında gerçekleşmiştir. Farklı iş kollarından on sendikanın bir araya gelmesiyle Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu (Türk-İş) kurulmuştur. Böylece işçi hareketi daha merkezi bir örgütlenme modeline yönelmiştir.

Bununla birlikte 1950'li yıllarda Türkiye ekonomisinin büyük ölçüde tarıma dayalı olması ve sanayi sektörünün henüz yeterince gelişmemesi, sendikal hareketin büyümesini sınırlayan temel nedenlerden biri olmuştur. İşçi nüfusunun görece az olması, işçilerin örgütlenme bilincinin tam olarak gelişmesi ve çalışma yaşamındaki güvencesizlik

sendikaların etkisini azaltmıştır. Ayrıca toplu pazarlık sisteminin olmayışı, patronların sendikal örgütlenmeye karşı olumsuz yaklaşımı ve sendikaların mali kaynaklarının yetersizliği de hareketin kurumsallaşmasını zorlaştırmıştır.

Türkiye’de sendikacılığın en güçlü ve etkili dönemi ise genel olarak 1960–1980 yılları arası olarak kabul edilir. 1961 Anayasası ile birlikte sendikal hakların anayasal güvence altına alınması, grev ve toplu sözleşme hakkının tanınması sendikal hareket için önemli bir dönüm noktası olmuştur. Özellikle sanayileşmenin hız kazanmasıyla birlikte işçi sayısında ciddi bir artış yaşanmış; buna bağlı olarak sendikaların üye sayıları yükselmiştir. Bu dönemde yalnızca Türk-İş değil, farklı ideolojik çizgilerde yeni konfederasyonlar da ortaya çıkmış ve işçi hareketi daha kitlesel bir karakter kazanmıştır.

1980 askeri darbesi ise sendikal hareket açısından önemli bir kırılma noktası oluşturmuştur. Darbe sonrası dönemde sendikal faaliyetler ciddi biçimde sınırlandırılmış, grevler yasaklanmış ve birçok sendikal örgütlenme baskı altına alınmıştır. 1983 yılında çıkarılan yeni sendikalar kanunu ile sendikal yapı yeniden düzenlenmiş; iş kolları dışında kalan

bazı meslek gruplarında birliklerden federasyonlara doğru genişleyen yeni örgütlenme biçimleri görülmüştür. Ancak bu süreç aynı zamanda sendikaların siyasal ve ekonomik etkisinin daraltıldığı bir dönem olmuştur.

1980 sonrasında dünyada yükselen neoliberal ekonomi politikaları Türkiye’de de etkisini göstermiştir.

Müdahaleci devlet modelinden uzaklaşılması, özelleştirmelerin hız kazanması ve serbest piyasa uygulamalarının yaygınlaşması çalışma yaşamında köklü dönüşümler yaratmıştır. Sanayi sektörünün görece ağırlığının azalması, hizmet sektörünün büyümesi ve esnek çalışma modellerinin yaygınlaşması sendikaların geleneksel örgütlenme alanlarını daraltmıştır. Taşeron çalışma, geçici istihdam ve güvencesiz iş biçimlerinin artması da işçilerin sendikal örgütlenmesini zorlaştırmıştır.

1980 sonrasında kamu çalışanlarının ve işçi hareketlerinin neoliberal dönüşüme karşı belirli ölçülerde direnç gösterdiği görülse de özellikle 1990’lardan itibaren grev eğilimlerinde azalma yaşanmıştır. Emekçiler işsizliğin artması gibi nedenlerle iş güvencesini kaybetme korkusuyla sendikal faaliyetlerden uzaklaşabilmiştir.

Sendikaların geleceği yalnızca geleneksel sanayi işçisini değil; beyaz yakalı çalışanları, hizmet sektörü çalışanları ve güvencesiz emek kesimlerini de kapsayacak yeni bir yaklaşımlar geliştirebilmesine bağlı görünmektedir.

HAKLARIMIZI ELDE ETMEK İÇİN İNATLA VE KARARLILIKLA MÜCADELEYİ BÜYÜTECEĞİZ

Aydan ÇETİNTÜRK GÜNER

Eskişehir DİSK Devrimci Emekli-Sen
Şube Sekreteri

Türkiye’de emekli sayısı yaklaşık 17 milyona ulaşmıştır ve oldukça büyük bir toplumsal gruptur. Bu büyüklükteki toplumsal grubun siyasal davranışlarının ve toplumsal mücadelelerinin belirleyici olması beklenir ancak emekli mücadelesi birleşik ve kitlesel bir hareket oluşturamadığı için toplumsal etkisi düşüktür. Hiç de azımsanmayacak sayıda emekli örgütü olmasına karşın, emeklilerin örgütlendiği farklı dernek, sendika ve platformların düşük üye sayıları kitleselleşmeye yeterli olamamaktadır.

Emekliler Neden Örgütlenmelidir?

Emekçiler, işçiler ve emekliler için ülkemizde yaşam koşulları her geçen gün daha da kötüye gitmektedir. Türkiye sermaye sınıfının

tercihleri ve emperyalist odakların dayatmaları ile işçi sınıfımızın mücadele ederek elde ettiği kazanımları, özellikle 12 Eylül dönemi ve sonrası, teker teker elinden alınmış, kölelik yasaları çıkarılmış, esnek çalışma ve kurlsızlık kural haline getirilmiş, mezarda emeklilik yasası çıkarılmış, emeklilik bağlanma oranları ile yarı yarıya düşürülmüştür.

Yoksulluk, işsizlik, örgütsüzlük, hukuksuzluk, kurlsızlık, güvencesizlik ve adaletsizlik yapısal bir gerçeklik haline gelmiştir. Bütün bu saldırılara işçi sınıfımız karşı koyamamıştır. İşçi sınıfı bölünmüş, mücadele edecek örgütsel kanalları tıkanmış ideolojik ve siyasal olarak kuşatılmıştır.

İşçi sınıfımızın önemli bir kesimini oluşturan emeklilerin çok büyük sorunları bulunmaktadır. Emeklilerin ekonomik, demokratik ve politik mücadelesi, işçi ve emekçi sınıfların mücadelesinden ayrı düşünülemez. Emeklilerin daha iyi bir yaşam ve ulusal gelirin daha adil paylaşımı için verdikleri savaşım, içinde bulundukları kapitalist sisteme karşı, daha iyi bir dünya için mücadele veren emekçilerin talepleri ile örtüşmektedir. Dolayısıyla emekli olan kişiler, egemenlerin ezilen sınıfların aleyhine uyguladıkları sömürü ve baskılardan üstlerine düşeni fazlasıyla almaktadırlar.

Toplunun sistemle sorunu olan tüm sınıf ve katmanların olduğu gibi, emeklilerin yolu da, diğer emekçi sınıflarla kesişmektedir. Bu durum doğal olarak ortak bir sınıf tavrını örmeli ve kitlesel olarak örgütlenmelidir.

DİSK Devrimci Emekli-Sen

Emeklilerin sendikalaşması hem bireysel hem de toplumsal düzeyde birçok fayda sağlayacağı ve haklarını korumalarına yardımcı olacağı gerçeğinden hareketle, Emekli-Sen 149 kurucu üye ile 12 Temmuz 1995 tarihinde faaliyete geçmiş ve Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK) bünyesine katılmıştır. Ancak, uzun yıllar süren kapatma davaları sonucunda, Anayasa Mahkemesi (2022/2677 başvuru

EMEKLİLER DAYANIŞMA SENDİKASI Emeklilik, Emekliler ve Yaşlılar...

Mahinur ŞAHBAZ

Emekliler Dayanışma Sendikası
Genel Sekreteri

Sosyal güvenlik içinde emeklilik çok önemli. Çünkü insan yaşamında kaçınılmaz ve riskli bir dönem olan yaşlılığın güvencesidir. Yaşlılığın kendine özgü etkileri vardır ve yaşlılıkta gelirin yerine geçecek bir sistemin olmaması toplumun bütününe etkiler. Bu nedenle toplumlar kendilerini güvenceye almış korumaya çalışmıştır. Yaşlılık, sosyal risk olarak görülmesi nedeniyle bireyin kendi isteği dışında zorunlu programlar kapsamına alınmıştır. Emeklilerin, haklarını en iyi şekilde kullanabilmeleri sosyal devletin önde gelen görevleri arasındadır. Bunun yerine getirilebilmesi için öncelikle tüm bireylere eşit kapsam ve kalitede sosyal güvenlik hizmeti verilen bir yapının oluşturulması gerekir. Kapitalist sistem işçileri, emekçileri düşündüğü ya da sosyal güvenlik haklarının evrensel bir hak olduğunu kabul ettiği için sosyal güvenlik kurumları oluşturmuş değildir. Tarihi süreç incelendiğinde görüleceği gibi işçiler, emekçiler siyasi ve örgütlü olduğu sürece ve varlığını gücünü hissettirdiği ölçüde bu hakkı kullanabilmiştir.

AKP ve öncesine dayalı ekonomik sosyal politikalarla emeklilik haklarımızı kaybettik. Verili koşulları yerine getirerek emekli olmuştuk. Ödediğimiz primler hizmet ve eğitimimiz karşılığında ekonomik güvence ve ücretsiz güvenli erişilebilir sağlık hakkı kazanmıştık. Bugün 17 milyonu aşkın emekliyiz. 13 milyon emekli "Mutlak Yoksul". Sağlık

hizmetinin her aşamasında ücret ödüyor, bakım hizmetine de hiç ulaşamıyoruz.

2000 yılından bu yana emekliler ekonomik politik saldırı altında ve sistemli bir şekilde yoksullaştırıldı. Saldırılarına karşı durabilmenin yolu sendikal mücadeleden geçiyor. Dünün çalışanı bugünün emeklisi olarak işçi sınıfının bir parçası olduğumuz gerçeğinden hareket ederek, ekonomik sosyal sorunlarımızın politik boyutunu göz ardı etmeden, sözümüzü hakikatler üzerinden kurarak örgütlenmek ve mücadele etmek zorundayız.

"IMF, DB ile 1994'te imzalanan kredi anlaşması şartına göre: "Sosyal güvenlik devlet tekelinde değil piyasaya teslim edilecek. Sağlık ve emeklilik diye ikiye ayrılacak. Bölüşüm için kullanılmayacak, toplumsal değil bireysel sorumluluk esasına göre yapılandırılacak. Sosyal yardımlar tüm yoksulları hedef alacak ve sosyal riskler karşısında toplum tarafından asgari bir geçim düzeyi geçici olarak sağlanacak." (Akalın, 2003) biçiminde tespitler yapıldı ve projelendirilerek uygulandı. (Özveri M. "Yoksulluğun Yönetimi ve Sosyal Güvenlik" Praksis 9 s. 321-336) Devleti "sosyal devlet" yapan toplumsal kesimlere olan taahhütlerinden vazgeçildi.

"Yeni Liberal, Yeniden Yapılandırma Politikaları ve Yapısal Uyum Programları" ile ekonomik güvencemiz, sağlık hakkımız yok sayıldı ve yapısal uyum sermayeye kaynak aktarma mekanizmasına dönüştürdüler. Devlet kontrolündeki emeklilik sigorta fonlarını, sermaye birikimini hızlandıracak ve krize çözüm olacak diyerek piyasaya devrettiler. Yerli ve yabancı sigorta şirketlerinin kontrolüne sundular. Sosyal güvenliğin daraltılması, ticarileştirilmesi ve özelleştirilmesiyle oluşturulan alan; yaşlıların sağlık, emeklilik, bakım ve sosyal ihtiyaçlarının tamamı sermayenin kullanımına açıldı. Devlet desteği ile karlı bir yaşlılık ekonomisi alanı yaratıldı. Hizmetler ekonomik durumu iyi olanlara göre planlandı. Esnek kuralsız güvencesiz çalışma ve sosyal güvenlik sisteminin bütün finansmanının çalışanlar ve emekliler üzerinden yürütmek, emekliliği de esnek kuralsız güvencesiz hale getirmek için sosyal güvenlik sistemini yeni-

den düzenlediler. Bu düzenlemeleri 1 Ekim 2008’de “Sosyal Güvenlik Reformu” diye sundular. Kamu emekliliği yerine ikame edilen emeklilikle

ilgisi olmayan sosyal yardım ve sosyal hizmet sistemi uygulamaları sürüyor. 11.(2019-2023) ve 12.(2024-2028) Kalkınma Planında sosyal güvenlik, yaşlılık ve sağlıkla ilgili bölümlerinde yer verildiği gibi CB Hükümeti, toplumsal sorumluluğunu reddeden, temel hak ve özgürlükleri yok sayan politikalarına devam ediyor.

2010 yılında “Emeklilerin geleceği var mı?” sorusuna yanıt arayan emekliler olarak başlattığımız “Emekliler Yaşlılar Hareketi” çalışmamıza 2013 yılından bu yana *Emekliler Dayanışma Sendikası* olarak devam ediyoruz. Sorunlarımızın ekonomik politik boyutunu fark etmek ve ettirmek, haklarımızı bilmek bizim için çok önemli. İş yerimiz yok, toplumsal yaşam içinde örgütleniyoruz. Sorunlarımızı ve ne boyutta olduğunu kendimiz tespit etmeliyiz, diye düşündük ve 2014 yılında ilişki kurduğumuz İ.Ü. Sosyoloji Araştırma Merkezi (SAM) ile birlikte “İstanbul Avcılar’da Yaşlıların Mevcut Durum Araştırması” çalışmasını yaptık. Teknik hazırlıkları birlikte yürüttük, ölçme ve değerlendirmeyi SAM yaptı. Kentsel dönüşümden sağlığa kadar tüm sorunların tespiti, belediye hizmetlerinden yararlanma durumu, ihtiyacı. Bu hizmetlere bakış açısı gibi durumları tespit etmek. Yerel Yönetimlerden alınabilecek olan kamu hizmetleri ve haklarımız konusunda farkındalık yaratmak ve emeklilerin yaşlıların sorunlarını kendilerine sorarak tespit etmek amaçlı bir saha çalışmasıydı ve bizim için değerliydi. Belediyelerin ve yerel yönetimlerin bizlere karşı yasal sorumluluklarının olduğunu, bunları fark etmemiz ve ettirmemiz gerek-

tiğini daha açık olarak gördük. Bazı belediyelerle 1 Ekim “Dünya Yaşlılar Günü” ve 15 Haziran “Dünya Yaşlılara Şiddet İhmal ve Suistimali Farkındalık Günü” etkinlikleri düzenledik. Belediyelerin yaşlıla-

ra hizmet götüren birimlerinin çalışmalarını takip ettik, ilgili atölye çalışmalarına katıldık. Bugüne kadar on dört belediye ile görüşme yaptık. 1982’den beri BM tarafından benimsenen Yaşlı Hakları İlkeleri’nin fark edilmesi için çalıştık. 2020 yılında İHD Genel Kurulu’nda şubelerde “Yaşlı Hakları Komisyonu” kurulması için önerge verdik, kabul gördü. Sadece bir şubede kurulmasını sağlayabildik.

Emeklilik yaşlılık politikalarını takip etmeye çalışıyoruz. Yaşlılık temelinde bilgi sahibi olunması için bilim insanları ve uygulayıcıları arasında paylaşım ve tartışma ortamı oluşturmayı amaçlayan Ulusal Yaşlılık Kongrelerine (UYK) 2015 yılından bu yana katılıyoruz. Yaşlı Sorunlarını Araştırma Derneği (YASAD) tarafından düzenleniyor ve iki yılda bir yapılıyor. UYK’lere Türkiye genelinde üniversitelerden bilim insanları, ASH Bakanlığı ve SB Temsilcileri, STK’ler, yerel yönetimler, belediyeler katılıyor. Çalışmalarını araştırmalarını ve uyguladıkları projeleri sunuyorlar. UYK’lar bizim için süreci takip etme bilgilerimizi güncelleme anlamında önemli. Sendikamız adına bildiriler sunduk. Bildirilerimizle; yaşlıların sorunlarının ekonomik politik boyutunu, yaşlılığın güvencesi olan emekliliğin ülkemizdeki durumunu, sosyal güvenlikte reform adı altında yapılan hak gasplarını ve yaşamımızı nasıl etkilediğini görünür hale getirmeyi hedefledik. UYK’lerin temalarında emeklilik ve sosyal güvenlik konuları da yer aldı.

Yaşlılık politikaları, resmi ve toplumsal bakış açısı, yaş ayrımcılığı bizi yakından ilgilendiriyor 65 yaş üstü üyelerimiz var. Nüfusun yüzde 11,3’ü 65 yaş üstü. (TÜİK 2025) Hızla

yaşlanan bir toplumuz. Yaşlılığın güvencesi olan emeklilik statüsünün güvencesiz, esnek ve kurlsız hale getirilmesi, emeklilerin yoksullaştırılması toplumsal bir sorundur. Hiç kimse "bizi ilgilendirmiyor" diyemez. Emeklilerin, yaşlıların yaşamı piyasa koşullarına terk edilemeyecek kadar değerlidir. Nüfusu gençleştirme projeleri ile yaşlıların sorunu çözülemez. Yaşlılık hastalık değil, insan yaşamının doğal bir evresidir. Yaşlılık alanına bakış açısı gerontoloji bilimi temelinde olmalı, çıkarılması düşünülen *Yaşlılık Yasası* da uluslararası normlara uygun hazırlanmalıdır. TBMM Yaşlı Sorunlarını Araştırma Komisyo-

nu Raporu'nda (2023) yer alan 65 yaş üstüne vasi tayin etme işlemini kolaylaştırma önerisi çözüm değildir. Yaşlıların mülklerine el koyma, küresel politikaların mülksüzleştirme politikasına zemin hazırlamayı çağırıştırıyor. Her yaşlı geriatrik vaka değildir, yaşlılar için yaşlı hastaneleri yapılmalıdır.

Sendikal mücadelemizi bütün bu hakikatleri gören bir yerden yürütmeye çalışıyoruz. Emekli aylıklarının güncellenmesini enflasyona bağlayan ekonomi anlayışının ürettiği enflasyon oranı hesabı, öne çıkarıldığı gibi bizim tek sorunumuz uğraşımız değildir. İki aylığımızla ancak karşılayacağımız katarakt ameliyatı da önemli! Sağlık hakkımıza el ko-

yan, toplumun sağlığını tehdit eden "Sağlıkta Dönüşüm Programı" da bizim için sorun. Kimse bize sadece seçme hakkını kullan demesin! Ulusal ve uluslararası yasalardan doğan bütün ekonomik sosyal haklarımızı kullanmak istiyoruz. Bunun çabası içerisindeyiz. Toplu sözleşme hakkımızı kullanma talebimiz var. Bunun için imza kampanyamız devam ediyor. "Sadece seçme hakkın var, seçimden seçime ne verirlerse odur alacağınız" diyenler gidişata hizmet edenlerdir. Toplu sözleşme talebimiz aynı zamanda ekonomik güvencesi ve ücretsiz erişilebilir güvenceli sağlık hakkını içeren bir emeklilik talebidir, toplumsal bir taleptir. On sekiz yaşından büyük herkes imzalayabilir.

Küresel kapitalist politikalara karşı mücadelemizde uluslararası ilişki kurma çabamız 2024 yılında sonuçlandı. İşçi sınıfı bilimi temelinde seksen yıldır mücadele eden, 34 ülkede örgütlü 110 milyona yakın üyesi bulunan Dünya Sendikalar Federasyonu'na (WFTU) üyeliğimiz kabul edildi. 16 Nisan 2024'te Atina'da yapılan Dünya Kongresi'ne delege olarak katıldık. Aynı sorunlarla uğraşan, ilk kez gördüğümüz emeklilerle aynı dili konuştuğumuzu fark ettik. Mücadele eden emeklilerin dili evrenseldi. Yalnız değildik! bunu görmek, duymak güzeldi.

Bağımsız ve ilkeli duruşumuzu sürdürerek ülke genelinde çok dar bir kadro ile çalışmalarımızı yürütme çabası içerisindeyiz. Emekliler olarak sorunlarımız aynı ve çözüme de birlikte ulaşacağımıza inanıyoruz. Bize sürekli kriz üreten, sorun yaratanlarla aynı düzlemde durarak sorunları çözemeyiz diye düşünüyoruz. İlkeli birlikteliğe ve birlikte mücadeleye güç birliğine her zaman hazırız. Bilgi cesaret ve dayanışmayla bütün engellerin aşılabacağına inanıyoruz. Gücümüz, hakikatleri açığa çıkarma inancımız ve emekliler olarak kendi varlığımızdır.

<https://emeklilerdayanismasendikasi.org/>

İNSANCA YAŞAM HAKTIR, EMEKLİNİN HAKKI GASP EDİLEMEZ

Şaduman ÖZYÜREK

Emeklinin Sesi Derneği / Kurucu Genel Başkan

Türkiye’de, özellikle son yıllarda emeklilerin mücadelesi artık bir hayatta kalma mücadelesine dönüşmüştür. Yıllarca ülkeye artı değer kazandırmış, alın teri ile ülke kalkınmasına katkı vermiş emekliler insanca yaşam koşullarından uzak yaşamak zorunda bırakılmışlardır. Çalışırken maaşlarından kesilen vergi ve sosyal güvenlik primlerinin kendilerine emeklilikte rahat bir yaşam sağlayacağı düşüncesindeydiler. Seneler geçtikçe enflasyon karşısında eriyen maaşlarla yaşam oldukça güçleşti. Ev kirası, çocuk masrafları (okul, giyim vb) mutfak masrafları, elektrik, doğal gaz, su ve haberleşme faturaları için birkaç emekli maaşı gerektiği için buldukları her işte ileri yaşlarına rağmen çalışmak zorunda kalıyorlar.

Emekliler bütçede yük olarak adlandırılan insanca yaşamlarını bile karşılamayan o düşük maaşlarla hayatta kalmaya çalışıyorlar. Bütçenin büyük payı faiz ödemelerinde, yandaş firmalara ödenen fahiş yatırım ödemelerine, kamu CEO’larına dudak uçuklatan maaşlarına, birkaç kurumdan maaş alan liyakatsiz devlet çalışanlarına ayrılıyor. Gelir adaletsizliği ülkede emeklilerin ve asgari ücretle çalışan (asgari ücret ortalama ücret olmuştur) dar gelirlielerin yaşamlarını zorluyor.

Emekliler insan olmanın gereği olan yaşam koşullarından çok uzaktır. 16 milyon emeklinin dört buçuk milyonu 15 bin TL’nin altında maaş aldığı gibi, bunun üzerinde kalan emekli yığınlarının ezici çoğunluğu da

net 22.000 TL asgari ücret ve 26.925 TL tutarındaki açlık sınırının altında yaşamaya mahkum edilmektedirler. Bunun başlıca sorumlusu, iktidara geldiği günden beri, emekliye ödenen parayı külfet olarak gören, emekli maaşına kat sayılarını düşüren, bütün taleplere karşı intibak yasasını çıkarmayan, emeklilerin önündeki sendika örgütlenme hakkını engelleyen AKP iktidarı vardır.

Emeklinin Sesi Derneği neden kuruldu?

Emeklinin Sesi Derneği 1 Aralık 2025 tarihinde kurulmuştur. Sendikaların sürekli yasaklı konuma sürüklendiği, yargı sopsıyla zorlayıcı süreçlere itildiği bu dönemde, emekliler çeşitli platformlar kurarak seslerini duyurmaya çalışıyordu. Fakat platformların zayıf kaldığı, sosyal medyadan başka ses getirmedeği görüldü. Bir dernek çatısı altında birleşmenin daha gür bir ses getirebileceği ve kitleselleşmeye katkı sağlayacağı düşüncesiyle kuruldu. Derneğin üyeleri aynı zamanda AKP iktidarı tarafından yasaklı bulunan Emekli Sendikalarına üye.

Emeklilerin uluslararası sözleşmelerle elde etmiş olduğu, sendikal örgütlenme hakkının mevcut iktidarlar tarafından tanınması ve bu konudaki uyarlamaların yapılmasını sağlamak. Emeklilerin, toplumun diğer kesimleri gibi insanca yaşamasını sağlamak, bu yolda diğer emekli ve emekçi örgütleri ile ortak sesini yükseltmek, birlikte mücadeleyi örnek derneğin önde gelen amaçlarındandır.

Derneğin temel amacı emeklilerin içinde bulunduğu bu acı tablodan çıkış yolunu açmak. Bunun da tek yolu en geniş emekli örgütlenmesi için emeklinin sesi olmaktır.

16 milyon emeklinin ekonomik, demokratik haklarının ve kazanımlarının, daha ileri götürülebilmesi, bu perspektif üzerinden yeni kazanımlar elde edebilmesi ve en nihayetinde de insanca bir yaşam ve eşitlikçi bir düzen kurulması için mücadele vermek amacıyla kurulmuştur.

kimseye muhtaç olma-
dan geçirebilme hakkı
eklenebilir. Kaynak yok,
emekli çok söyleminin
safсата olduğunu gör-
mek gerekir. *Emeklinin
Sesi Derneği* bu sorunla-
rın, iktidarların yanlış ve
sermaye yanlısı politika-
larından kaynaklandığını
söylemekte, yetersiz
istihdam, güvencesiz
çalışma koşulları, düşük
ücret politikaları, istihda-
mı artırmak, kayıt dışını
azaltmak, kamucu uygulama ve destekleri
artırmak akla gelen ilk çözümlerdir.

Emeklinin Sesi Derneği diğer emekli örgütlenmelerine nasıl yaklaşıyor?

Emeklinin Sesi Derneği, bütün hak mü-
cadelesi veren emekli, sendika, dernek ve
platformlara eşit, koşulsuz yaklaşmaktadır.
Dernek özellikle sahada emeklinin ortak ve
birleşik mücadelesini önemsemektedir. Büt-
tün emekli örgütlenmelerinin birlikte müca-
delesini temel hedeflerinin önüne koymak-
tadır. Bunun gerçekleşmesi için bütün emekli
örgütlerine çağrı yapmaktadır. Farklı konu-
lara odaklanmış sendika, dernek veya plat-
formları mücadeleyi daha güçlü örebilir ve
kitleselleşmeyi artırabilir. Önemli olan bunları
bir arada tutacak bir ortak mücadele ve da-
yanışmadır. Örgütsel birleşmeden önce ortak
mücadele ve dayanışmayı esas almak lazım.

Emeklinin Sesi Derneği 'İnsanca Yaşam Manifestosu'

İnsanca Yaşam Manifestosu derneğin
kuruluş bildirgesidir. Çünkü insanca yaşam
haktır ve emeklinin hakkı gasp edilemez.

Türkiye'de milyonlarca emekli her geçen
gün daha da yoksullaşırken, "kaynak yok",
"emekli sayısı çok" "emekliler beklediğimiz-
den daha uzun yaşıyor" gibi gerçek ve insan-
lık dışı söylemlerle kamuoyu yanıltılmaktadır.

Neden *İnsanca Yaşam Manifestosu*; çünkü
bu manifesto, insanın insan olmaktan, yani
doğuştan gelen haklarını, başka bir deyişle
yaşam haklarını savunmaktadır: Sağlık, eği-
tim, barınma ve beslenme hakkı emekliler
için bir de emeklilerin yaşamının son yıllarını

Taleplerimiz

- Yoksulluk sınırının altında olmamak şartı
ile reel ücret-insanca maaş istiyoruz.
- Acilen tüm emeklilere seyyanen zam ya-
pılmalıdır.
- Emekliler için intibak düzenlemesi yapıl-
malı, intibak yasası acilen çıkarılmalıdır.
- Tüm emeklilere sağlık hizmeti eşit ve üc-
retsiz bir şekilde sunulmalıdır.
- Kamusal sosyal güvenlik sistemi güçlen-
dirilmeli, İngiliz Mehmet tarafından ortaya
atılan bir çeşit IMF uygulaması olan Tamam-
layıcı Emeklilik Sistemi dayatmasından vaz-
geçilmelidir.
- SGK'ye kamu katkısı artırılmalı, bütçede
sosyal güvenliğe öncelik verilmelidir.
- Emekli çalışanlar için de İşçi Sağlığı ve
İş Güvenliği alınmalı, işçi cinayetlerinin tüm
sorumluları hesap vermelidir.
- Emekliler için sendikalaşmanın yolu açıl-
malı, örgütlenme önündeki bütün engeller
kaldırılmalıdır.

*Emeklilik bir lütuf değil, alın terinin karşı-
lığıdır.*

*Biz sadaka değil, hakkımız olanı istiyoruz.
İnsanca yaşamak ve eşitlikçi bir düzen bir
haktır, bu haktan vazgeçmeyeceğiz!*

KAMU SENDİKACILIĞININ TARİHSEL GELİŞİMİ VE GÜNÜMÜZDEKİ DURUMU

Aydın KARAKÜÇÜK

Lenin'e göre sendikalar yalnızca ücret ve çalışma koşullarıyla ilgilenen ekonomik örgütler değildir. *Lenin*, "Ne Yapmalı?" adlı eserinde, işçi sınıfının kendiliğinden gelişen ekonomik mücadelesinin (ücret artışı, çalışma saatleri, sosyal haklar vb.) önemli olduğunu fakat bunun tek başına işçi sınıfını devrimci bir sınıf haline getirmeye yetmeyeceğini savunur. *Lenin'e* göre sendikaların görevi: 1-İşçilerin günlük çıkarlarını savunan, 2-İşçileri örgütleyen, 3-Sınıf bilincini geliştiren, 4-Sosyalist mücadele için bir okul işlevi gören örgütler olmalıdır.

Lenin için ücret mücadelesi, sınıf mücadelesinin başlangıç noktalarından yalnızca biridir. Bu nedenle sendikaların tarihsel gelişimi incelendiğinde, onların yalnızca ekonomik hak arama örgütleri değil, aynı zamanda kısmen toplumsal ve siyasal mücadele alanlarının da önemli unsurları olduğu görülmektedir.

Dünya'da Sendikalaşma Süreci

Sendikacılık, kapitalist üretim modelinin ürettiği bir kavramdır. Sendikalar, Avrupa'da (özellikle İngiltere'de) işçi sınıfı hareketinin bir parçası olarak, Sanayi Devrimi'nden sonra, ağır çalışma koşullarına, düşük ücretlere ve uzun çalışma saatlerine örgütlenerek karşı çıkan bir hareketi tetiklemişlerdir. İnsanı sermayenin bir aracı olarak gören kapitalist üretim sistemine karşı bir haykırış, direniş ve

işçi dayanışmasının adı olmuştur sendika.

19. yüzyıl boyunca Avrupa ve Kuzey Amerika'da sendikal örgütlenmeler yaygınlaşmış, birçok ülkede sendikalar yasal statü kazanmıştır. 20. yüzyılın ilk yarısında sendikalar güçlenmiş; sekiz saatlik iş günü, toplu sözleşme ve grev hakkı gibi önemli kazanımlar elde etmişlerdir. 2. Dünya Savaşı sonrasında ise refah devleti uygulamalarının yaygınlaşmasıyla sendikalar çalışma yaşamının temel paydaşlarından olmuştur. Ama 1970'li yıllardan itibaren neoliberal politikaların yükselişi, üretimin küreselleşmesi ve esnek çalışma biçimleri sendikaların gücünü azaltmıştır. Yine de sendikalar demokratik hakların korunması amacıyla faaliyetlerini sürdürmüş ve birçok ülkede çalışma hayatının önemli kurumları arasında yer almıştır. Öte yandan *Lenin'in* yaklaşımı esas alındığında ise bu ülkelerde sendikalar bir sınıf mücadelesinden çok sadece çalışanların ekonomik kazanımlarının mücadelesini vermekle yetinmekte, daha ileriye geçemedikleri de çok açıktır.

Türkiye'de Sendikalaşma Süreci

Türkiye'ye sendikalaşmanın gelmesi geç olmuştur. Bunun nedeni Osmanlı'da ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında batı tarzı bir kapitalist üretim modelinin oluşmamasıdır. Yine de bu geliş; adına sendikalaşma dense de oldukça sancılı ve yıkıcı bir süreç içerisinde gerçekleşmiştir.

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde başlayan işçi örgütlenmeleri, Cumhuriyet'in ilk yıllarında sınırlı düzeyde varlık gösterebilmiştir. 1936 tarihli İş Kanunu ile işçi ilişkileri düzenlenmiş olsa da sendikal faaliyetlere izin verilmemiştir. 1947 yılında çıkarılan 5018 sayılı İşçi ve İşveren Sendikaları Kanunu ile sendikal örgütlenme yasal zemine kavuşmuştur. Ancak bu dönemde grev hakkı yoktur. 1961 Anayasası ile sendikal hakların anayasal güvence altına alınması Türkiye'de sendikacılığın gelişiminde en önemli aşamalardan biri olmuştur. Daha sonra 1963 yılında kabul edilen 274 sayılı Sendikalar Kanunu ile

de 275 sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu sendikal hareketin gelişmesine önemli katkılar sağlamıştır. Aslında 1960'lı ve 1970'li yıllar, sendikal hareketin en güçlü olduğu dönemlerden biri olarak kabul edilmektedir. Bu dönemde Türk-İş, DİSK ve Hak-İş gibi konfederasyonlar güç kazanmış, işçi hareketleri toplumsal yaşamda önemli roller oynamıştır.

Ama 12 Eylül 1980 askeri darbesi sonrasında sendikal hareketler sınırlandırılmıştır. Sendikaların mallarına el konulmuş, birçok sendika yöneticisi hakkında davalar açılmış ve grevler yasaklanmıştır. 1982 Anayasası ile sendikal haklar daha da daraltılmış, 1983 yılında çıkarılan 2821 ve 2822 sayılı yasalarla sendikal faaliyetler sıkı denetim altına alınmıştır.

Lenin'in yaptığı genel tanıma uymasa da söz konusu sendikal hareketlerin özünde çalışanların çalışma yaşamına ilişkin sorunlarını çözmek, ortak çıkarlarını ve haklarını korumak, geliştirmek için kurulan bir örgütlenmedir. Sendikaların, diline, dinine, rengine, siyasi görüşüne bakmaksızın bütün çalışanları kapsayan, ortak hak ve çıkarlar için kurulan bir kitle örgütlenmesi olması beklenir. Ama sınıflı bir toplumda bulunmalarının doğal sonucu olarak ideolojik tabanlı bir yapıya kavuşmak zorundadır sendikalaşma. Öyle de olmuştur. Bu nedenle Türkiye'deki sendikalaşmanın iktidarcı kontrol altına alınmak istenmesi, gerekirse yozlaştırılması ve amacından uzaklaştırılması hep istenmiştir. Çıkarılan yasalar da olsun, sendikal eylemlere müdahaleler de olsun hep bu kontrol ve kısıtlama çabasını görürüz. Günümüzde de görmeye devam ediyoruz.

Türkiye'de Kamunun Sendikalaşma Süreci

Türkiye'de kamu görevlilerine sendikal örgütlenme hakkı işçilerden yaklaşık on beş yıl sonra 1961 Anayasası ile verilmiş ve kamu sendikaları 1965 yılında kabul edilen 624 sayılı Devlet Personeli Sendikaları Kanunu'nu takip eden dönemde kurulmaya başlanmıştır. Bu kanun devlet personeline toplu pazarlık ve grev hakkından yoksun bir şekilde yalnızca örgütlenme hakkı tanımış, örgütlenme hakkına ilişkin olarak da sınırlayıcı birçok hükme yer vermiştir. Kamu personeli sendikalarının işçi sendikaları gibi başka tüzel kişilerle birleşemeyecekleri, çok sayıda memur kategorisinin örgütlenmesinin yasaklanması, kendilerini ilgilendiren mevzuata yönelik isteklerini açıklamak veya desteklemek amacıyla açık yer toplantıları, gösteri yürüyüşleri yapmaları ve siyasetle uğraşmalarının yasaklanması bu sınırlayıcı düzenlemelerden yalnızca birkaçıdır. Böylelikle işçi niteliğinde olanlar dışındaki kamu hizmeti personelinin mesleki, kültürel, sosyal ve ekonomik hak ve menfaatlerini korumak amacıyla kuracakları mesleki birlikler daha çok birer yardımlaşma sandığı durumuna getirilmiştir. Altı yılı aşan süre yürürlükte kalan 624 sayılı Kanun, devlet personeli sendikalarını örtülü biçimde yönetimle işbirliği yapan, yönetime yardım eden ve bağlayıcı olmayan önerilerde bulunan örgütler olarak sınırlandırmış; gerçek anlamda sendikal eylem ve faaliyetlerde bulunmalarını ise büyük ölçüde engellemiştir. Dahası kamu görevlisini devlete sadık olması gereken ve devleti somutlaştıran kişi olarak gördüğü için kamu sendikalarının karar süreçlerine katılmalarına da kapalı kalmıştır.

12 Mart 1971 askeri muhtırasını takip eden dönemde Anayasa'da yapılan bir dizi değişiklikle birlikte, kamu görevlileri devletle işbirliği temeline dayalı olan sendikal

haklarını kaybetmişlerdir. 1488 sayılı kanunla birlikte kamu görevlilerinin siyasi partilere üye olma yasağı yanı sıra sendikalara da üye olamayacakları hükmü eklenmiş, böylelikle kamu görevlileri 624 sayılı kanunla zaten sınırlı olan sendikal haklardan tamamen mahrum kalmışlardır. Ama Anayasa'nın kamu görevlilerinin sendikalaşmasıyla ilgili düzenleme yapılmasını öngören kanunda geçen örgütlenme hakkına sendika denilmesinin bir kavram kargaşasına yol açacağı ifade edilerek kamu görevlilerinin mesleki menfaatlerini korumak ve geliştirmek amacı güden kuruluşların bağlı olacakları hükümlerini düzenleyen kanunlar çıkarılmıştır. Kısacası sendika sözcüğünün yerini dernekler almıştır. Böylelikle sendikalaşma hakları 1971 yılının sonuna doğru açıkça yasaklanan kamu görevlileri çeşitli dernekler kurarak örgütlenmeye devam etmişlerdir.

Kamu çalışanlarının yeniden örgütlenmesi 1980'li yılların sonlarına sarkmıştır. Özellikle öğretmenler, sağlık çalışanları ve büro çalışanları çeşitli dernekler ve platformlar aracılığıyla örgütlenme faaliyetleri yürütmüşlerdir. 1990'lı yıllarda KESK, Türkiye Kamu-Sen ve Memur-Sen gibi konfederasyonlar ortaya çıkmıştır. 1992 yılında Danıştay'ın verdiği kararlarla birlikte kamu görevlileri sendikal haklarını kullanmaya başlamış ve 1995 yılında Anayasa'nın 53. maddesinde yapılan değişiklikten sonra 2001 yılında 4688 sayılı Kamu Görevlileri Sendikaları Kanunu ile kamu çalışanlarının sendika kurma hakkı yasal güvence altına alınmıştır. Ama bu da eksik bir yasadır. Çünkü yine grev hakkının olmadığı, toplu pazarlık mekanizmasını oldukça sınırlı bir çerçevede düzenleyen bir

yasa ortaya çıkmıştır. Yasada 2012 yılında yapılan değişiklikle birlikte kamu görevlilerine toplu pazarlık haklarını, sınırlı da olsa, kullanma hakkı verilmiştir. Ama sonuçta bunlar pratik sonuçları sınırlı kalan düzenlemelerdir. Kısaca kamu sendikacılığı önemli yapısal eksikliklerle günümüze dek varlığını sürdürmektedir.

Kamu Sendikacılığının Yapısal Sorunları

Sendikal hareketin kamu sektöründe ne derece pratik bulabileceği başlangıçta tartışılan bir konuydu. Tartışmanın temelinde, *"Kamu hizmetlerin devletin patronluğunda ve devletin memuruyla yürütülmeye çalışıldığı bir örgüt modelinde ne derece 'sendikal' faaliyetler yürütülebilir?"* Sorusu yer almaktaydı. Bu problem, bir paradoks gibi gösterilerek halen geçerliliğini sürdürmektedir. Zaten 4688 sayılı Kamu Görevlileri Sendikaları ve Toplu Sözleşme Kanunu'nda "grev" hakkının verilmemesi bu problemin bir gereği olarak kullanılmaktadır.

Bir başka konu ise, tüm kamu görevlileri ile ilgili yapılan yasal düzenleme 657 sayılı yasa kapsamında olup; kamu görevlilerini de içeren sınıflar ve kariyer basamakları bu yasa da belirlenmiş olmasına rağmen, yasanın özünde herkesin kamu görevlisi olduğu, patronun ise devletin kendisi olduğu konu-

sudur. Bununla birlikte kamu yönetimindeki üst, orta ve alt düzey yöneticilerle yönetici olmayan kamu görevlileri arasındaki hukuki pozisyon, "işgören/işveren" ekseninde de tartışmaya açıktır. Yani, "işgören" ile "işverenin" kim olduğu üzerinde bir netlik bulunmamaktadır. Herkesin işgören olduğu bir kamu yönetimi yapısında, hak ve çıkarlar noktasında kim kiminle hak arama mücadelesine girecektir?

Nitekim bu tür çelişkiler kamu görevlilerine yönelik çıkarılan yasa içinde bile kendini göstermiş bazı meslek/kariyer mensupları sendikal haktan mahrum bırakılmışlardır. Silahlı kuvvetler ve kolluk mensupları ile üst düzey bürokratların sendikalaşma hakları yoktur. Bu özel sınırlamanın nedeni, bu meslek mensuplarının özel durumu temel bir gerekçe olarak ifade edilmiştir. Yani, üst düzey bürokratların doğrudan devleti yöneten karar süreçlerinde yer almaları nedeniyle, bir nevi "işveren" durumunda olmaları bir gereklilik olarak ortaya atılmıştır.

Türkiye'de günümüzde üç büyük kamu çalışanı konfederasyonu bulunmaktadır: *Memur-Sen*, *Kamu-Sen* ve *KESK*. İlgili Bakanlığının verilerine göre üye sayısı bakımından en büyük konfederasyon *Memur-Sen*'dir. Bu durum toplu sözleşme masasında *Memur-Sen*'i yetkili konfederasyon haline getirmektedir.

Öte yandan; Türkiye'de gerek endüstri ilişkileri gerekse iş hukuku alanında ağırlıklı olarak işçiler açısından ele alınmakta, kamu görevlileri genellikle göz ardı edilmektedir. Oysaki Türkiye'de işçilerin sendikalaşma oranı (Temmuz 2022 itibarıyla %14,26) ile karşılaştırıldığında kamu görevlilerinin sendikalaşma oranı dikkat çekici derecede yüksektir. (Temmuz 2022 itibarıyla %72,63) Ancak yalnızca bu yüksek orana bakarak Türkiye'de etkili ve güçlü bir kamu sendikacılığı olduğunu söylemek yukarıda da sözünü ettiğimiz gibi yanıltıcıdır. Kamu görevlileri açısından sendikalaşma oranıyla sendika özgürlüğü arasındaki bir çelişki olduğu açıktır. Yasal an-

lamda sağlanan güvencelere karşın, bireysel ve kolektif sendika özgürlüğü kimi zaman açıkça ihlal edilmekte, kimi zaman da yasal düzenlemeler yoluyla arkasından dolaşarak bu güvenceler yok edilebilmektedir. Günümüzde kamu sendikalarının bağımsızlıkları, toplu sözleşme süreçlerindeki etkinlikleri ve iktidarla ilişkileri üzerine yoğun tartışmaları barındırmaktadır.

Türkiye'de Kamu Sendikaları Başarılı mıdır?

Türkiye'de işçilerin sendikal hakları, Avrupa ülkelerinden farklı olarak, tabandan gelen güçlü bir hak mücadelesi sonucu elde edilmemiş, ağırlıklı olarak kanun koyucu tarafından önce tanımlanmış sonra sınırları belirlenmiştir. Ancak aynı süreci Türkiye'deki kamu sendikaları için söylemek doğru değildir. Grev hakkından bile mahrum olan kamunun sendikalaşma eğilimleri işçilerle karşılaştırıldığında ortaya son derece çarpıcı bir durum çıkmaktadır. Temmuz 2022 rakamlarıyla kamunun sendikalaşma oranı %72,63 gibi kolay kolay yakalanamayacak bir orandır. Bunu kamu görevlilerinin daha yüksek eğitim, bilinç düzeyi ve güçlü iş güvencesi ile açıklamak mümkün değildir. Ters, bu yüksek örgütlenme oranına bakarak Türkiye'de güçlü bir kamu sendikacılığı olduğunu söylemek de doğru değildir elbet.

Ayrıca bu oran sendikalar arasında adaleti bir dağılıma sahip değildir. İlk istatistiklerin yayımlanmaya başladığı 2002 yılından 2022 yılına kadar tüm kamu görevlilerinin örgütlenme oranıyla *Memur-Sen*'in üye sayısındaki artış oranı dikkat çekici bir şekilde paralellik göstermektedir. Normalde kamu görevlilerinin ağırlıklı olarak tek bir konfederasyon çatısı altında toplanmaları güçlü bir sendikacılık açısından tercih edilir ve istenir denebilir. Dahası etkin bir sendikacılığın, ancak bireysel sendika özgürlüğüne inanan, kendi istekleriyle hareket eden ve örgütlenme bilinci olan üyelerle sağlanması mümkündür. Yani bireysel sendika özgürlü-

günü kolektif sendika özgürlüğünden ayrı ve bağımsız bir şekilde ele almak mümkün değildir. Sendikaların işverenlere ve devlete karşı özerkliği, kolektif sendika özgürlüğünü sağlayan en temel ilkedir. Bu özerkliği kaybeden sendikaların bağımlılık ilişkisi içinde oldukları işverenler veya devlet üzerinden üye kazanma yoluna gitmeleri görülebilir.

Burada sorgulanması gereken en önemli nokta, sendikaların siyasetle olan ilişkisi değil, bu ilişkinin yönüdür. Siyaseti etkileme ve yön verme gücü olduğu sürece "gerçek" sendikacılıktan ve sağlıklı bir demokrasiden söz etme mümkündür. Tersi yönde yani, siyasetin sendikalara yön vermeye ve sendikaların da siyasi bağlantılarından beslenmeye başladığı bir sistemde bağımlı bir sendikacılık ortaya çıktığı gibi demokratik sistemin de kökleri zayıflamaya başlayacaktır.

Peki, iştahtları kabartan nedir? Bu unsurlardan biri toplu sözleşme ikramiyesi uygulamasıdır. Burada biriken para devlet güdümlü kamu sendikacılığını beslemektedir. Bu uygulama Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilse de bu engel sendikaların isim değiştirmeleri ve 2022 yılında yapılan "toplu sözleşme ikramiyesinden yalnızca %2'lik barajı geçen sendikaların yararlanması" biçiminde düzenlemeyle aşılmıştır. Kısaca iktidarın sendika özgürlüğünü ihlal etme yönündeki ısrarı açıktır. Bir antidemokratik uygulama olan %2 baraj sistemini en fazla üyeye sahip iki konfederasyon olan Kamu-Sen ve Memur-Sen tarafından savunulmuştur doğal olarak. Bu da konfederasyonların sendika özgürlüğünü savunma yerine kendilerini "kendilerine yardım edilen yapılar" yerine koyduklarını göstermektedir.

Diğer yandan 1- Merkezi toplu pazarlık yapısı, 2- Kamu Görevlileri Sendikaları Heyeti'nin (KGSH) çoğunlukçu temsil yapısı, 3- Toplu iş uyuşmazlıklarını çözümleyen zorunlu tahkim kurulu olan KGHK'nin yapısı da devlet güdümlü kamu sendikacılığını güçlendirmektedir.

Türkiye'de kamu sendikalarının bir bölümü 1990'lı yıllardan beri verdikleri mücadele ile yasal düzenlemelerin önünü açarken bir bölümü de iktidarla kurdukları siyasi bağ üzerinden sayısal çoğunluk sağlayarak bağımsız kalma yerine devlet desteğini talep etmektedirler. Dolayısıyla kamu sendikacılığında yalnızca siyasi ve ideolojik bir parçalanma görülmemekte, kamu sendikaları ayrıcalıklı konumları korumaya çalışan "kendisine yardım edilen yapılar" ve "kendi imkanlarıyla mücadele eden yapılar" şeklinde de parçalanmaktadır. Etkili bir sendikal hareketi sağlayabilmek için sendikaların yapay ve yanıltıcı üye artışı sağlamak yerine bağımsız yapılarını koruyarak üye tabanlarını sağlamlaştırması gerekmektedir. Bunun yanı sıra KGSH ve KGHK'nin çoğunlukçu değil, çoğunluk yapıya kavuşturulmasının da toplu pazarlık sürecinde tüm kamu görevlilerinin temsilini sağlama yolunu açacağını söylemek mümkündür.

Bu çerçevede bazı araştırmacılar Türkiye'deki kamu sendikacılığını "korporatist bir model" olarak değerlendirmektedir. Korporatizmde sendikalar tamamen bağımsız aktörler olmaktan ziyade devletin belirlediği çerçeve içerisinde faaliyet göstermektedir. Bu nedenle kamu sendikalarının önemli bir bölümünün hükümet politikalarıyla uyumlu hareket ettiği yönündeki eleştiriler, akademik tartışmalarda da yer bulmaktadır.

Bununla birlikte bütün kamu sendikalarının aynı çizgide olduğu söylenemez. Özellikle KESK ve bazı bağımsız sendikalar, hükümet politikalarına karşı daha sert eleştirel bir tutum sergilemekte ve sendikal mücadeleyi yalnızca ücret pazarlığıyla sınırlamayan bir anlayış benimsemektedirler.

Kamu çalışanlarının ücretleri ve sosyal hakları iki yılda bir yapılan toplu sözleşmelerle belirlenmektedir. Ama özel sektörden farklı olarak kamu çalışanlarının grev hakkına sahip olmaması, toplu sözleşme sürecindeki pazarlık gücünü doğal olarak azaltmaktadır. Taraflar arasında uzlaşma sağlanamadığında

çalışanların bağımsız biçimde örgütlenmesini ve toplu pazarlık süreçlerinin güvence altına alınmasını öngörmektedir. Ancak Türkiye’de kamu sendikacılığına ilişkin hukuki yapı, uluslararası normların tanıdığı kolektif hakların önemli kısmını sınırlı biçimde uygulamaktadır.

Grev hakkının bulunmaması, toplu sözleşme mekanizmasının sınırlı niteliği ve siyasal iktidarla kurulan

bağımlılık ilişkileri, kamu sendikacılığının temel sorunlardan kurtulmasını engellemekte, sendikal hareketin özerkliğini, mücadele kapasitesini ve temsil gücünü önemli ölçüde zayıflatmaktadır.

Türkiye’de kamu sendikalarının başarılı olduğunu söylemek için toplu pazarlık mekanizmalarının güçlendirilmesi, grev hakkının uluslararası çalışma standartları doğrultusunda yeniden değerlendirilmesi ve sendikal bağımsızlığın artırılması şarttır. Tersine ise sadece bir tiyatrodur.

Kaynaklar:

1-Araştırma makalesi: Türkiye’de Kamu Görevlileri Sendikacılığı Paradoksu: Güçlü Sendikacılık mı, Bağımlı Sendikacılık mı?- Prof. Dr. Banu Uçkan Hekimler-İstanbul Üniversitesi Press- Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi-2023

2-WEB: Independent Türkçe-Hasan Köse-(https://www.indyturk.com/node/777606/t%C3%BCrkiye-CC%87yeden-sesler/t%C3%BCrkiye-de-kamu-%C3%A7al%C4%B1%C5%9Fan%C4%B1-sendikac%C4%B1%C4%B1%C4%9F%C4%B1-temsil-entegrasyon-ve-%C3%BCret#google_vignette) -Erişim 18.06.2026

3- Koç, Y. (2013). Türkiye İşçi Sınıfı Tarihi. Ankara: Epos Yayınları.

4- Koç, Y. (2021). Türkiye’de Sendikacılık. Ankara: Kaynak Yayınları.

5- Mahiroğulları, A. (2011). Dünyada ve Türkiye’de Sendikacılık. Bursa: Ekin Yayınları.

6- T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Kamu Görevlileri Sendikalaşma İstatistikleri.

karar Kamu Görevlileri Hakem Kurulu tarafından verilmektedir. Kurul üyelerinin önemli bir bölümünün yürütme organı tarafından belirlenmesi, bağımsızlık konusunda eleştirileri haklı çıkarmaktadır. Nitekim bugüne dek Hakem Kurulu’nun kamu çalışanları lehine karar verdiğine pek rastlanılmamıştır. Burada konu girişindeki “Türkiye’de kamu sendikaları başarılı mı?” sorusunun yanıtı kendiliğinden yanıtlanmış olmaktadır.

Sonuç olarak

Türkiye’de kamu sendikacılığı yaklaşık 30 yıllık kurumsal bir geçmişe sahip olmasına karşın bu alan üzerine yürütülen tartışmalar çoğunlukla maaş artışları, toplu sözleşme süreçleri veya sendikalar arasındaki temsil rekabeti etrafında şekillenmektedir. Oysa kamu sendikalarının dönüşümü yalnız çalışma hayatına ilişkin teknik bir mesele değildir. Bu dönüşüm aynı zamanda devlet-toplum ilişkileri, bürokratik yapı, siyasal temsil, gelir bölüşümü ve kamusal hizmet anlayışı açısından da değerlendirilmesi gereken yapısal bir meseledir.

Türkiye’nin taraf olduğu International Labour Organization (ILO) sözleşmeleri de örgütlenme özgürlüğünü temel bir hak olarak kabul etmektedir. Özellikle 87 sayılı “Sendika Özgürlüğü ve Örgütlenme Hakkının Korunması Sözleşmesi” ile 98 sayılı “Örgütlenme ve Toplu Pazarlık Hakkı Sözleşmesi”,

ANILAR DENEYLER* İsmet DEMİR

Hüray KILIÇ

Kim Olduğumuzdan Çok Ne Yaptığımız Önemli

1968 yılında beş bin inşaat işçisinin Meclis'e yalınayak yaptığı protesto yürüyüşünün başında Yapı İşçileri Sendikası Başkanı *İsmet Demir* vardı. İnönü'nün başbakan, Ecevit'in çalışma bakanı olduğu dönemdi. Sendikaların işçilerce "devlet dairesi" gibi görüldüğü bir zamanda sendikacılık yaptı *İsmet Demir*.

10 Ağustos 1965 yılında Yapı İşçileri Sendikası'nı (YİS) kurdu. Devrimci sendikacılık döneminde iletişimde olduğu *Hikmet Kıvılcımlı*'nın görüşlerini benimsedi.

Yoldaşları ona "Yalınayak İsmet" "Kara Kartal" lakaplarını yakıştırmıştı. O dönemde alışlagelmiş sendikacılar gibi değildi. Tıraşsız, kravatsız, serkeş görünümlü bir adamdı ama kararlı duruşunda, bakışında sakın bir diklik vardı. İşçi düşmanı işverenlerin "Komünist İsmet" "Sarhoş İsmet" diye anıp korktuğu bir sendikacıydı.

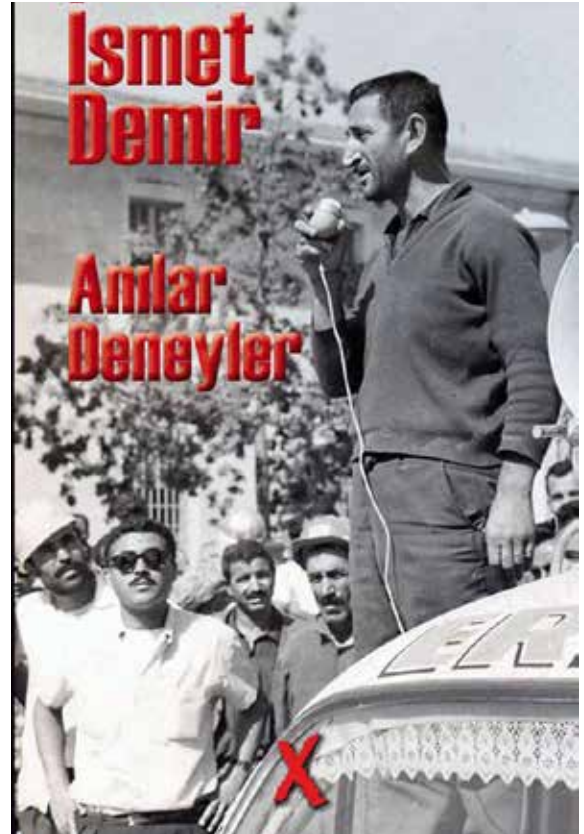
İsmet Demir, örgütlenmenin ve grev yapmanın çok zor olduğu yapı-inşaat işkolunda her biri efsaneleşmiş deneylerle dolu sayısız direnişin örgütleyicisi oldu. O'nu unutulmaz kılan teori ve pratiğini birlikte yürütmesiydi. Yaşayışıyla, haliyle tavıyla 'düz' işçiden hiç farklı yaşamamış militan bir sendikacıydı. İşveren ve devlet kadar, kendi anlatımıyla "Gangster sendikacılarla" da cebelleşmiş biriydi. Üstelik dağınık, göçebe, 'serkeş', adeta

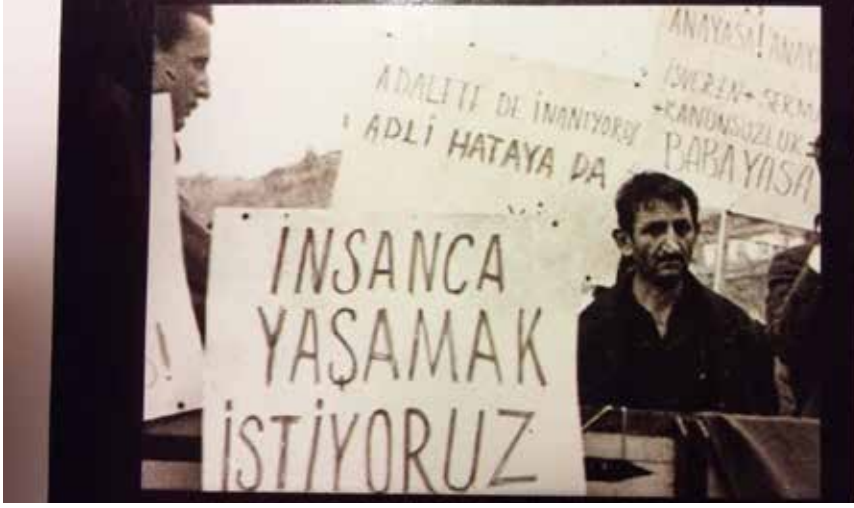
örgütsüzlüğe mahkûm, hor görülen bir işçi kitlesini, 'inşaat amelelerini' örgütlemeyi başarmıştı.

1965 Ambarlı Santrali direnişi, 1966 Boru Hattı direnişi, 1967 Kadıncık Barajı direnişi, 1968 İzmit Petro Kimya direnişi, 1969-70 İzmir Aliağa Rafineri direnişi, 1974 Iskenderun Demir Çelik İnşaatı direnişi hep *İsmet Demir*'in örgütleyip, her birine binlerce işçinin katıldığı ve başarıya ulaştırdığı direnişlerdir.

Egemen güçler yükselen sosyalist hareketin önünü almak için "Hiçbir başarı cezasız kalmaz" dediler. Direnişleri örgütleyip zafere ulaştırmasının bedellerini *İsmet Demir*'e ödettiler. Defalarca hapse atıp ceza verdiler. MİT tarafından kaçırılıp, dönemin içişleri bakanının karşısında işkence bile yaptılar.

On binlerce işçinin hakkı için hayatını ortaya koyan bu efsane sendikacı Eskişehirli bir işçinin oğludur. Ortaokuldan sonra pek çok ilde işçi olarak çalışmıştır. Hiç malı, mülkü hatta düzenli bir ücreti bile olmadı. İnancından, dürüstlüğünden ve adanmışlığından

ni söyler. Bunun üzerine *Orhan Kemal* birkaç gün içinde notlarını alır. Ne yazık ki *Orhan Kemal* yurt dışında yaşamını yitirir. Aliğa'da ise ölen *İsmet Demir* değil 1970 yılında Yapı İşçileri Sendikası'nın başına geçen *Necmettin Giritlioğlu* olmuştur. Bu destan roman yazılmadan kalır.

başka serveti de olmadı. Sendikacılığı meslek edinen tüm sendikacıların korkulu rüyasıydı ama ona saygı göstermeden de edemezlerdi.

Sendika binasını devrimci öğrencilere ve başkalarına açar. Zamanının birçok yazarı, sosyalist milletvekili, öğretim üyesi ve eski tüfekte aynı platformlarda buluşurdu.

İsmet Demir'in 1962-1975 arası grev ve direniş deneyimlerini kaleme aldığı *Anılar-Deneyler* kitabı 1980 yılında çıkmış, 2004 yılında *Diyalektik Yayınları*'nca yeniden basılmış. 2013'te *Köksüz Yayınları* geliştirilmiş basımını yapmış.

İsmet Demir kitabında "Bütün işçi sınıfı birbirinin eşit kardeşidir" demiş. Kitapta anlatılanlar, arkadaşlığa, muhabbete verdiği önemi gösteriyor. Anıları bir kahramanlık öyküsü. Fakat kahramanlık öyküsünden çok daha fazlasını da barındırıyor.

En canlı işçi tiplerini yaratmış ve her satırında buram buram bir insancılık kokan romancı *Orhan Kemal*, *İsmet Demir*'in romanını yazmak istemiş. Ortak bir dostları onları tanıştırmış ve *Orhan Kemal*'e bu fikri vermiş. O sıralar *İsmet Demir*, Aliğa grevlerine başlamak için İstanbul'dan ayrılmak üzereymiş. *Orhan Kemal* de yurt dışına ameliyat olmak için gidecekti. Ortak tanıdıkları, *Orhan Kemal*'e bir an önce notları almasını, *İsmet Demir*'e anılarını anlattırmasını, çünkü *İsmet*'in Aliğa direnişleri sırasında öldürülebileceği-

Tüm yaşamını işçi sınıfı mücadelesine adanmış bu büyük sendikacı ve devrimciyi yenmeyi ne yazık ki içki ve sigara başarmıştır. *İsmet Demir*, 54 yaşında gırtlak kanserinden 16 Mart 1979'da yaşamını yitirmiştir.

*İsmet Demir, *Anılar Deneyler*, Köksüz Yayınları, İstanbul, 2013.

KRİZ*

Hakan GÜGERCİNOĞLU

Uzunca bir toplantı masasının etrafında on iki kişi, üzeri minderli metal sandalyelere yerleşti. Yönetici Basri bey deri evrak çantasını gıcırdatarak camlı masada kaydirdi. Bıyığının kenarı titriyor, elindeki mendille de ara sıra alnını kuruluyordu. Evlere gönderdiği yazıda özellikle belirtmesine karşın toplantıda bir kadın bulunması, aklındaki mükemmel kurguyu bozmuştu. Bu nedenle, özenle taranmış, dudak çizgisi boyunca askeri nizamla sıralanmış o güzelim bıyığı, başına buyruk hareketler yapıyor, titriyor, çırpınıyor, terazisini bozuyor, üzerine abanan o koca burnun pençesinde can çekişen bir hayvana benziyordu. Çantasının miknatıslı kapağını açarken, çatallı sesiyle "Hoşgeldiniz", dedi. Kalabalıktan birkaç kişi, "önce bir sigara içip ondan sonra mı başlasaydık", diye homurdandı. Basri bey eline aldığı mavi dosyayı masa bıraktı:

-Kimse kusura bakmasın, bu mesele çözüme kavuşmadan buradan kimse çıkamaz.

Yönetim kurulu birden dut yemiş bülbüle döndü. Zorlama karşısında topluluklar birlikte hareket etmeye meyillidir, Basri bey biliyordu, bu durumdaki insanları tırtıla benzetirdi ve şimdi tırtıl, Basri beyin ne kadar saygısız, küstah, kendini bilmez bir yaratık olduğunu düşünüyordu. Ama acil toplantı çağrısının yarattığı merak onları yerlerinde tutuyordu. Geniş salonda kimden geldiği belirsiz, uzak bir uğultu duyuldu, sonra sandalyeler hafifçe gıcırdadı. Masanın çevresin-

de on bir asık surat, Basri beyin konuşmasını bekliyordu. Kapıcı içeri girdi, sessizce çayları ve Basri beyin verdiği zarfları dağıttı. Zarfların ağzı yalanıp yapıştırılmıştı. Basri bey:

-Aysel hanım, siz isterseniz açmayın zarfı, Şefket beyi çağıralım, o baksın, dedi.

Aysel hanım, yüzüne düşen bir tutam saç öfkeyle başının üzerine atıp bastırdı. Yüzü kızarmış, gözleri masanın bir köşesine sabitlenmişti. Yerinden doğruldu ama tam kalkacakken dengesini yitirmiş gibi tekrar sandalyesine çöktü:

-Kusura bakmayın Basri bey, sizin şahsınıza dönük hiçbir derdim yok ama bildiğiniz üzere bu apartmanda yalnız erkekler yaşamıyor, apartmanın sorunlarını konuşmaya yetecek akli melekeler biz kadınlarda da mevcuttur, dedi.

-Siz çok yanlış anladınız efendim, diye araya girdi Kapıcı.

-Hayır efendim neyi yanlış anlayacakmışım. Ben edebiyat öğretmeniyim, evime gelen davetiyede ne yazıyorsa onu anladım. Ki imlasının da bozuk olduğunu söyleyeyim. Niyetim kimsenin kalbini kırmak değil. Ben bu minvalde fikrimi söylemeye mecburum.

-Kusura bakmayın Aysel hanım, dedi Basri bey, benim yazdığım notta bir imla yanlış bulamazsınız. O iş bizim Hüseyin efendinin marifeti olsa gerek, derken kaş altından kapıcıyı süzdü.

Kapıcı mahcup, elindeki bakır tepsinin kakmalarını tırnağıyla yokluyordu. Aysel hanım da kapıcıya haylaz bir öğrenciye bakar gibi baktı, sonra devam etti:

-İmla yanlışından sizi tenzih ediyorum Basri bey, ama notun içeriği doğru mu bakalım. Efendim, bir apartman toplantısı davetiyesine yalnız erkekler gelsin diye not düşmek ne demek, izah edebilir misiniz?

Basri bey, kravatını düzelterip sesini temizledikten sonra:

-Hayır. İzzah edemem. Çünkü yalnız erkekleri çağırmamla, durumun size izahını engelleyen neden aynı. Ve o da önünüzdeki zarfın içinde gizli. Eğer çok ısrar ediyorsa-

nız, zarfı açıp bakabilir, burada da dilediğiniz kadar kalabilirsiniz. Siz karar verin. Ama durumun birlikte istişareye uygun olmayacak nitelikte bir münasebetsizlik olduğu konusunda da sizi uyarmalıyım.

Aysel hanımın yüzündeki öfke yavaşça dağıldı. Zarfı eline aldı, on bir adamın meraklı bakışları arasında bir süre evirip çevirdikten sonra:

-Fotoğraf mı bu?

Basri bey başını evet anlamında salladı. Aysel hanım zarfı masaya bırakıp sandalyesinden doğrulurken:

-Ben Şakir beyi göndereyim, dedi.

Yönetim kurulu Şakir bey gelene kadar zarfları açmadan bekledi. On dakika sonra Şakir Bey elinde su şişesi, başında sargı beziyle girdi. Geçmiş olsun dilekleri arasında sandalyesine otururken karizmatik bulduğu için sağ kaşını kaldırıp gözlerini kısarak:

-Sağ olun efendim, sağ olun. Neymiş bu gizemli zarf Basri bey, herkesi rehin almışsınız.

Basri bey, "şu yılışığa bak" diye geçirdi içinden. Günahı kadar sevmezdi Şakir'i. Onun gözünde Şakir, işsizliği özgürlük sanan, iş hayatının her türlü ilkesine karşı da akıl almaz bir karşı duruş sergileyen ama bu ilkelerle işleyen sistemden çıkıp sofrasına gelen ekmeği de iştahla yiyen aç gözlü bir budalaydı. Basri bey, soruyu duymazdan gelip, hazırladığı sunuma devam etti.

-Hepiniz hoş geldiniz. İsterseniz önünüzdeki zarfları açmakla başlayalım. Buyrun.

Herkes zarfları eline aldı. Orasından burasından yırtıp fotoğrafları çıkarırken yine bir uğultu başladı. Emekli müezzin Sadık Efendi, yüzünü buruşturarak fotoğrafları masanın üzerine attı, hızlıca besmele çektikten sonra:

-Bu nasıl bir latife! Aşk olsun Basri Bey sizden hiç beklemezdim.

Basri bey, bu tepkiyi beklediği için kendinden emin, gülümseyerek:

-Değil efendim değil. Ne kadar iğrenç de olsa bakmaya mecburuz.

-E o zaman anlatın neler olduğunu Basri bey, diye girdi Abdullah bey.

Abdullah beyin, sokağın köşesinde bir nalbur dükkanı vardı. Basri bey bu kısa boylu, tombul yüzlü esnafı kendisine denk görmese de, o çirkin nalbur dükkanından kazandığı parayla dört tane apartman dairesi almış olması, şaşırtıcı bir başarıydı. Basri bey başarıya saygı duyardı.

-Bu iğrenç vaka eğer bir defaya mahsus olsaydı, elbette konuşmaya değmezdi ama yaklaşık üç aydır, haftada bir iki defa asansörü bu halde bulmaktayız. O yüzden lütfen yardımcı olmaya çalışın.

Bir süre sessizlikten sonra herkes fotoğrafları incelemeye başlamıştı. Birinci fotoğrafta, asansör sekizinci katta durmuş, kapısı açık, zemininde de koyu renkli garip bir cisim vardı. İkinci fotoğrafta bu cisim yakından çekilmiş, garip nesnenin dışkı olduğu anlaşılıyordu. Üçüncüde daha yakın plan, dördüncüde de dışkı gazete üzerinde çomaklanıp dağıtılmıştı.

-İşin sorgu ve tetkik kısmını Metin beye bırakıyorum. Kendisi meslek itibarıyla da bu iş için daha uygun olacaktır diye düşündük. Bir itirazı olan varsa dile getirsin lütfen.

Metin bey, adliyede, titiz ve yorulmak bilmez çalışma disipliniyle tanınırdı. Böyle sürprizlerden de hiç hoşlanmazdı. Bunu Basri bey de biliyordu. Ama bu öneriyi yalnızken yapsaydı, böyle basit ve çirkin bir işi asla kabul etmeyeceğini de biliyordu. Neyse ki insanlar kalabalığın önünde beklenmedik kararlar alabiliyorlar. Metin bey birkaç saniye içinde şöyle bir mantık yürüttü: "Madem ki bu işi çözmeden kimseye rahat yok. Bir soruşturma yürütmek kaçınılmaz görünüyor. Bir iş bölümü de yapılacaksa elbette işin beyni olmak bana düşer." Hiç karşı koymadan fotoğrafları eline aldı, kağıt kalem istedi. On bir adam, merakla avukatı bekliyordu. Avukat kağıda çeşitli notlar alıyordu. Bir süre sonra başını kağıtlardan kaldırdı:

-Bu deliller suçlunun tespiti için yetersizdir. Bu konuda daha ayrıntılı bir tetkik zorunlu görünüyor.

Şakir bey, fotoğrafları aldığı andan beri

göğsünü sıkıştıran kahkahayı daha fazla tutamadı, karnını tuta tuta:

-Çok özür dilerim, kusura bakmayın Metin bey, diye kekeledi.

Bir partinin genel sekreterliğinden emekli Ahmet bey araya girdi

-Çok haklısınız Şakir bey, durum gerçekten de komik duruyor, yaşını başını almış, işinde gücünde insanlar hepimiz. Burada toplanmış ne konuşuyoruz. Ama aynı zamanda da vahim bir durum bu. Böyle nezih insanların yaşadığı bir apartmanda bile bu biçim uçuk eylemler vuku buluyorsa ülkemizin halini düşünün...

Ahmet beyin alışkın olduğu üzere bu konuşma yirmi dakikayla yarım saat arasında uzayabilecekken Basri bey araya girdi:

-Haklısınız efendim haklısınız ama konudan fazla sapmazsak... Evet buyrun Metin bey.

-Mahsuru yoksa bunu bir soruşturma olarak addedeceğim. Böyle durumlara yabancı olduğunuzu da farz ederek size bazı açıklamalarda bulunmam zaruridir. Bilhassa insanlar suçlu oldukları ispatlanmadığı sürece masum kabul edilirler. Diğer yandan masum oldukları ispatlanmadıkça ya da suçun gerçek faili ortaya çıkarılmadıkça suçlu olma ihtimalleri daimdir. Şimdi soracağım soruların yanıtları davanın gidiş hattı açısından hayati-dir, lütfen düşünerek yanıtlayın. Basri bey, bu vakaya ilk olarak şahit olan kimdi?

-Hüseyin efendi bulmuş ilk.

Metin bey kapıcıya döndü:

-Peki Hüseyin efendi, bütün ayrıntılar önemlidir unutma. Anlat bakalım.

-Sabah altıda kaloriferi yakmak için uyan-dım. Kaloriferi yaktıktan sonra ekmek al-maya fırına gidecektim. Sabahları sıcak sıcak, arasına tereyağını sürdün mü...

-Orayı geç Hüseyin efendi, asansöre gel.

-Evet, asansöre geldim. En üst kattaydı. Çağırdım. Kapıyı açınca gözlerime inanamadım. İnsan beklemediği için hemen boktur diyemiyor.

-Hüseyin efendi, ona dışkı diyelim.

-Olur, dışkı... işte öyle duruyor. Asansörü de bir koku almış, zannedersin kenef. Elime geçirdim poşeti, tuttum kulağından attım çöpe.

Bu arada bir öğürtü sesi geldi. Sonrasında da Hüseyin efendinin getirdiği çaylar masanın ortasına doğru hafifçe itildi. Metin Bey:

-Peki gördüğün dışkılarının hepsi bu ölçülerde miydi?

-Ölçmedim ki beyim nerden bileyim.

-Yani bu kadar kalın mıydı diyorum.

-He ya kalındı, böyle sucuk gibi.

-Öyleyse bu işi yapanın çocuk olmadığı katidir. Peki sonra?

-Sonra iki üç kere daha bulunca gittim Basri beye bildirdim. Basri bey, gözün açık olsun, giren çıkana iyi bak dedi. Ben de kapının önüne koydum sandalyeyi, her asansörden inenin ardından kontrol ediyorum, ya-nıma da bir keser sapı aldım ki yakalarsam... Neyse yakalayamadık zağar.

-Sonra?

-Sonra baktık ki üç günde bir yine asansörü kenef ediyor şerefsiz. Basri bey de gece nöbeti koydu bana. Ben gece nöbete durunca bir şey olmuyor ama başımı yastığa koyduğum vakit yine o fişki asansörde.

-Dışkı Hüseyin efendi dışkı. Her neyse, geceleri kapıyı kilitlemiyor musunuz?

-İşte Basri bey de öyle dedi, gece saat birde kilitlemeye başladık kapıyı. Sabah da altıda gene açıyoruz.

-Peki ne oldu?

-Yine sıçtı gavur. Yani sözüm meclisten dışarı... benimki cahil ağzı kusura bakmayın.

-Tamam, tamam. Öyleyse durum gösteriyor ki bu kişinin dışarıdan birisi olma ihtimali yoktur. Ve bir çocuk da olamaz. Fotoğraflardan anladığım kadarıyla bu dışkı başka yerden taşınmış da olamaz, çünkü bozulmamış şekli itibarıyla asansörde ifa edilmiş olmalı.

Yine masada bir uğultu başladı: "Yok canım...", "olmaz öyle şey", "kim yapar ki", "daha neler"...

Ahmet bey araya girdi:

-Ben bu işi yapanın akli melekelerden

yoksun bir kişi olduğunu, kasıtlı olarak yapılmadığını düşünüyorum. Mesela bunamış bir ihtiyar olabilir.

Abdullah bey öfkeyle ayağa fırladı:

-Nedenmiş o... Ben bu apartmanda akli yerinde olup da böyle işler yapabilecek gençler de tanıyorum.

Ahmet bey, istifini bozmadan ama sesi titreyerek:

-Kimmiş o genç, daha açık olabilir misiniz?

-Geçen sene asansöre boyayla slogan yazan anarşist gençler olabilir belki.

-Ne anarşizmi efendi, oğlum sevgilisine şiir yazmıştı. Aşık olmak suç mu oldu.

-Aşık olunca asansöre şiir yazan, ayrılınca da bu işi yapabilir.

-Yahu siz niye hemen üzerinize alınıyorsunuz bu apartmanda yaşlıları bunamış bir siz mi varsınız Abdullah bey.

Sadık efendi ayağa kalkarak:

-Allahtan korkun beyefendi benim anem babam iki kere hacca gitti. Büyük günaha giriyorsunuz.

Ahmet bey:

-Sizi tenzih ediyorum Sadık efendi.

Masada yine bir uğultu başladı "benim anam da umreye gitti", "benimki emekli hemşire", "babam Avrupa'da on iki sene kaldı"...

Basri bey masayı birkaç kez yumruklayarak söz aldı:

-Benim fikrimce ne yaşlılarımız ne aşık evlatlarımız böyle aşağılık bir işe yeltenebilir. Birbirimize olan bu en temel güveni de kaybedersek bu apartmandan taşınmak en iyisidir. Böyle bir alçalmanın başka bir sonucu olamaz. Öncelikle Hüseyin efendi sen dışarı çık.

-Tabi efendim.

Hüseyin efendi, suçlu gibi başı önünde dışarı çıktı. Basri bey hafifçe gülümseyerek:

-Bakın bir saattir birbirimizi suçluyoruz. Bütün ihtimalleri sayıp döküyoruz ama bir şeyi atlıyoruz. Hüseyin efendinin annesi. Kadın sekseni devirmiş, gücü kuvveti yerinde

ama akli yerinde mi onu bilmiyoruz.

Şakir bey, sıranın ayyaş oğluna gelmemiş olmasına sevinmişti. Heyecanla atıldı:

-Geçen gün kendi dairesi diye bizim kapıya gelmiş, hanım kapıyı açınca "kusura bakmayın, yaşlılık" gibi laflar söyleyip gitmiş.

Abdullah bey:

-Ara sıra da benim nalbura gelir, alışveriş yapar ama daha bir kerede alışverişini tamamladığını görmedim. Hep bir şeyler unutuyor.

Sadık efendi:

-Günahını almak istemem ama bunun kocası da ayzaymırdan ölmüştü.

Yine bir uğultu başladı: "Geçenlerde selam verdim, dalmış gitmiş, duymadı.", "bizden iki kere kapıcı parası istedi", "yanlış zillere basıp duruyor", "benim çocuğu sürekli Ali diye çağırıyor, bir türlü ismini öğrenemedi"...

Suçlu bulunmuş, dava kapanmıştı. Asansörün temizliğinde kullanılan malzemelerin masrafı Hüseyin Efendi'nin maaşından düşülecek, tekrar etmesi halinde işine son verilip yeni bir kapıcı bulunacaktı. On iki adam adaleti sağlamanın iç huzuruyla evlerine dağıldılar.

Hüseyin efendi daha toplantı salonundan çıkarken işin nereye varacağını anlamıştı. Bir çeşit kaygı nöbeti içinde, yüzünde iğreti bir gülümsemeyle, zile bastı. Kapıyı annesi açtı:

-Hayrola oğlum, rengin uçmuş?

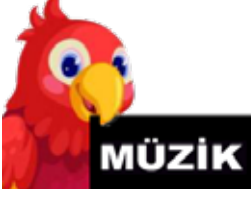
Hüseyin, içeri geçip somyaya oturdu. Kadın, bir bardak su doldurup uzattı, gözleri kaygılı ve sıcaktı, elleri her gün çamaşır suyuyla çalışmaktan tüm şefkatini yitirmiş, ölü bir dal gibi kaskatı, bardağı sarıyordu.

-İç oğlum iç, bu ne hal? Ne oldu?

-Bok başımıza kaldı ana.

-E ben dedim sana, boşa nöbet bekledin hep.

*Hakan Gügercinoğlu, *Kertenkelenin Gözü*, İnsancıl Yayınları, İstanbul, 2021.

Zamanında Ankara Sanat Tiyatrosu'nun (AST) sahnelediği ve *Gorki*'nin "Ana"sından *Bertolt Brecht*'in uyarladığı oyun için *Sarper Özsan* tarafından bestelenmiştir. *1 Mayıs Marşı* da aynı oyun için yazılmış bir şarkıdır aslında.

Cem Karaca'nın *Dervişan* müzik gurubuyla yaptığı 1977 tarihli plağında da yer alan bir marştır. Plağın arka kapağında şunlar yazar:

"Bu plak radyolarınızda çalınmaz, televizyonda da izleyemezsiniz. Ancak bir yürüyüşte yüzbinler söyler hep bir ağızdan, yarını nasırlı elleri, pırıltılı beyinleri ve gereğinde balyoz gibi yumruklarıyla kuracak olan işçi, emekçi, köylü ve yiğit halkımız söyler."

DURDURAMAYACAKLAR HALKIN ÇOŞKUN AKAN SELİNİ

**Gardiyanları ve yargıçları ve savcıları
Hepsi halka karşıdır
Kanunları, yönetmelikleri, bütün kararları
Hepsi halka karşıdır
Dergileri, gazeteleri, bütün yayınları
Hepsi halka karşıdır**

**Bunların hiçbirisi onları kurtaramayacak
Bunların hiçbirisi onları kurtaramayacak
Durduramayacaklar halkın coşkunun akan selini
Durduramayacaklar halkın coşkunun akan selini**

**Panzerleri, kelepçeleri, bütün silahları
Hepsi halka karşıdır
Zindanları, tutukevleri, işkence evleri
Hepsi halka karşıdır
Borsaları ve şirketleri ve iktidarları
Hepsi halka karşıdır**

**Bunların hiçbirisi onları kurtaramayacak
Bunların hiçbirisi onları kurtaramayacak
Durduramayacaklar halkın coşkunun akan selini
Durduramayacaklar halkın coşkunun akan selini**